

Р. ХАЦИ ПЕШИЋ

ДОКТОРАНД ПРАВА

**РЕПЕТИТОРИУМ
из
ДИПЛОМАТСКЕ ИСТОРИЈЕ**

ПРВИ ДЕО

**БЕОГРАД
1936**

ДИПЛОМАТСКА ИСТОРИЈА

ПРВИ ДЕО

Илирска декларација 1774 год.

Тим догађајем завршен је сукоб Срба и Маџара; којом је приликом Србима призната само верска самоуправа.

1774. год. закључен је кучук кајнарџиски уговор, којим је Русији дата заштита над свима хришћанима у Турској као и над кнежевинама Влашка и Молдавија.

1781 год.

Закључен је тајни уговор између Јосифа II и Катарине II којим је предвиђена евентуална подела Турске, поред осталога, предвиђено је још стварење двеју царевина. Једна Дакија, у коју би ушли Влашка, Молдавија и Бесарабија, и друга Грчка која би се пружала од Дунава до Цариграда а њен престо припао би Константину, унуку Катарине II. По том уговору Србија би припала пола Аустрији а пола Грчкој.

1787 год. Кочића Крајина.

У рату између Русије и Турске који је вођен 1787 год. учествовали су и Срби; Алекса Ненадовић је отероо Турке до Чачка, а тамо их је разбио „капетан Коча“ по коме и долази име Кочића Крајина. У борбу су уступили и Аустријанци, 1789 год.

заузет је Београд, а цела територија од Тимока до Дрине истребљена је од Турака.

1790 год. Рађенбашка декларација.

После смрти Јосифа II, Пруска је склопила савез са Турском и Пољском, са планом да примора Аустрију на територијалне уступке, али Рађенбашка декларација и посредовање Енглеске и Холандије нису дозволили да се то реализује.

Свиштовски мир 1791 год.

После Рађенбашке декларације Аустрија је била приморана да закључи мир са Турском. Срби запрећени тиме, послали су Стевана Јовановића архимандрата Троноше да моли цара да издејствује уношење у уговор о миру повољних услова за Србију, међутим миром закљученим у Свиштову 1791 г. дат им је само опроштај за бивше ратовање, а све земље јужно од Саве и Дунава враћене су Турској.

Границе београдског пашалука.

Са севера: Сава и Дунав; са запада Дрина до испод Лешнице, затим иде Цером и Влашћем поново до Дрине иза Крупња, Дрином до испод Сребрнице а одатле планинским венцима до иза Ужице. На југу: планином иза Караванца (Краљева) до Западне Мораве иза Крушевца. Са истока Великом Моравом од Сталаћа до Ђуприје, одатле планинским венцем преко Поречке реке излази на Дунав код Оршаве.

Стање у пашалуку после 1790 год.

Стање после 1790 г. било је у сваком погледу несносно, јаничари својим до крајности безобзирним држањем доводили су у опасност чак и султана, док су спахије биле у опадању. Порта је тада решила да оснује редовну војску, и за везира постави

Ебу Бекир пашу, који је јаничарима одмах забрањио улаз у пашалук и убио једног њиховог вођу. Срби, добивши опроштај због ратовања, и поред свих обећања и задржавања пуковоика Михаљевића почели су да се у масама враћају из Аустрије. Место зулума, Ебу Бакир паша је завео правду и трпљивост а финансије дао на управу кнезовима; Султан је установио редовне трупе са називом низам ћедип; јаничари су се томе противили али без успеха. Што више, Султан је Србима дао и

Ферман 1700 год. којим се јаничарима забрањује улаз у пашалук, смањује се данак допушта оправка цркава и манастира.

Пазван Оглу.

Отпадник у Видину био је један од најгорих и најкрволовнијих јаничара. Он је чак успео да покори плодну и богату Крајину, која је дотле служила као апанажа султановим кћерима.

Мустафа паша.

Његова управа била је мирољубива и блага, он је проширио повластице дате 1793 год. и у пашалуку завео у сваком погледу благостање. Порта да би се ослободила Пазван Олгуа, послала је на њега 14 паша, које је он ипак победио после једногодишње опсаде Видина. И поред Мустафа паше у Пашалуку је било јаничара, који су 1800 год. у Видину убили кнеза Ранка Лазаревића, везир је је послao на њих трупе, јаничари се затворили у град, вође побегну Савом у Босну, али је њихових 27 људи било обешено на сред Шапца. Да би био у могућности да повећа војску, Мустафа је хтео да повећа порез, али на предлог Алексе Ненадовића решено је да се установи народна војска о народном трошку. Када су јаничари напали Београд, Ал. Ненадовић и Илија Бирчанин су дошли у помоћ Мустафа паши и победили јаничаре. То је први случај у историји да Срби бране турског пашу од

муслимана. Али 1801 год. у отсуству Дервиш бега, сина Мустафиног, јаничари су напали Београд, убили Мустафа пашу и успели да сву власт узму у своје рuke.

Дахије: Аганлија, Кучук Алија, Мула Јусуф и Фочић Мехмед ага.

Послали су тужбу султану о злу влади М. паше са изнуђеним потписима кнезова, а у пашалук су примили паше из Босне, Руменлије и Албаније, тј. кабадахије, бимбаше и субаше. Њихова је управа била најгора тиранија, збацили су кнезове, одузели повластице, повећали порезе а спахијама приходе смањили. 1803 и 1804 год. Срби припремају устанак. Ал. Ненадовић шаље Митесеру (мајору) у Земун писмо са извештајем о политичком стању, писмо је ухваћено, дахије реше да „посеку“ виђене људе, и 4-II-1804 г. буде приређена „сеча кнезова“ у Ваљеву на Колубари пред народом; међу осталима били су *шогубљени Ал. Ненадовић и Бирчанин*. После тога маса виђених људи побегло је у шуму (Кара Ђорђе, Станоје Главаш и други). Своју акцију за ослобођење почели су паљењем ханова, док нису осетили потребу за организацијом и планским радом.

14-II-1804 год. састанак у Ораши.

За вођу је изабран Кара Ђорђе, с којим су дахије одмах почели помирљиве преговоре. Главни преговор вршен је у Дрлупи с Аганлијом и завршен тучом. На други преговор у Хасан пашиној паланци дахије су послали неке виђене Турке и београдског митрополита Леонтија, али и он је био без икаквог резултата, јер је К. Ђорђе за све тражио јемство страних владара.

Устаници су прво напали на Рудник и заузели га, Пазван Оглу је послао Турцима у помоћ Гушанац Алију, али је ипак успех био на страни Срба.

Устанак у Западној Србији избио је у исто време кад и у Шумадији, вође су били Јаков и Неси

Матеја Ненадовић. Јаков је продао своје свиње и дошао до новаца; а муницију је набавио Матеја из Земуна преко Митесера и Стевана Живковића. Међу народ је довео Дели Ахмета, противника јаничара и са њиме храбрио народ. Онога дана кад је К. Ђорђе заузео Рудник, на западу је заузето Ваљево. Прота је писмом молио митрополита Стратимировића и команданта аустријске границе Генејна за муницију, али одговор је био да им Аустрија као једину помоћ може пружити посредовање за измирење са Турцима. Па ипак су успели да набаве нешто муниције, добили су и један топ (нека врста прангије) што је јако охрабрило народ који није знао за неповољан одговор Генејна и Стратимировића; ускоро су успели да заузму и Шабац.

Бој на Чокешини априла 1804 год.

За време опсаде Шапца, Турцима је дошла помоћ из Босне, код Чокешине их је задржао Јаков Ненадовић, његова је трупа потучена, али то је тек допринело да се заузме Шабац.

Земунска конференција маја 1804 г.

На захтев дахија (ради помирења) Генејне је позвао устанике на конференцију. Срби пре но што су отишли на конференцију одржали су у Остружници *припремну скупшину*, утврдили услове за помирење и изабрали изасланике: Карађорђа, Јанка Катаћа, Симу Марковића, М. Миловановића Проту Матеју. Конференција је имала свечан карактер, присутан је био и Митесер. Карађорђе је прочитao услове за обуставу борбе: да се четири дахије уклоне, да се врати ферман од 1793 г., да трговина буде слободна, да кнезови купе порез и достављају га везиру преко главног кнеза. Обећање да ће дахије променити своје држање на боље, Срби нису хтели да приме без страног јемства. И баш за време дискусије о тим питањима, у Београду се појавио дим Аустријанци су прекорили Турке за тај испад, али

у ствари све је то било намештено. Устаници су продужили већање у Острожници и одатле послали молбу Султану и руском преставнику у Цариграду да се заузме за њих код Султана.

Устанак у источном делу пашалука.

Сеча кнезова која је била приређена и овде, изазвала је буну маја 1804. г. под вођством Миленка Стојковића и Петра Добрњца. устаници су за прилично кратко време успели да заузму сва села и да опколе Пожаревац, који је од Турака предат К. Ђорђу **кад је дошао са једним топом.** Турци су се затим повукли у Видин, а оружје и стоку оставили. Старешине су кренуле ка Београду не нападајући Смедерево, а у Топчидеру где су дошли и аустријски официри Петар Новаковић и Чардаклија, устаничке чете су се спојиле у једну војску.

Прва депутација у Петроград 1804 год.

Чардаклија је натерао Србе да се молбом обрате за помоћ руском цару; за Србе који су дотле о Русији знали само из народних песама, то је било нешто сасвим ново. Као депутати изабрани су Чардаклија, Матеја Ненадовић и Јован Протић из Пожаревачке нахије. Пошли су после погубљења дахија септембра месеца 1804. г. у Букурешту и Јашу јавили су се руским конзулима где су по наредби ипсолантија добили трговачке пасоше. У Харкову су отсели код жене Чардаклије која је била Рускиња и одатле повели као секретара и тумача Тодора Филиповића проф. Универзитета. У Москви су се обратили кнезу прозоравском за посредовање код руске Владе. Видевши лепоту, пространство и културу земље, добили су велико убеђење о јачини Русије и наде у повољан исход мисије, али на жалост политика коју је тада Русија водила, стојала је на супрот њиховим намерама (Јашки уговор Русије и Турске о очувању руских и турских поседа). Цар Александар I хтео је да среди унутрашње прилике и да остане у до-

брим односима с Турском. У Петрограду депутати су тражили од кнеза Чарториског помоћ у муницији, оружју, новцу, ратницима и официрима, затим помагање њихове жеље да остану под Султаном и да му данак дају у новцу и крви, аутономију под заштиту Русије и конзула који би био сведок свих догађаја. Чарториски је све предлоге поднео цару, али он их је одобрио делимично, т. ј. дао им је новаца а за коначан одговор задржао Чардаклију. Ради Наполеонових намера према Турској, цар је утврдио уговор скопљен са Турском 1799 г. са роком 1807 г. **Ненадовић и Протић вратили су се фебруара 1805 г.** Чардаклија из Букурешта послao новаца и лепих речи, док је Филиповић дошао лично у српски логор.

Погибија Дахија августа 1804 г.

Прилике у Србији нису биле пријатне Порти, зато је послала Ебу Бекир пашу, омиљеног код Срба ради своје доброте показане после свиштовског уговора, да их ослободи дахија. Старешине су га лепо дочекале, али кад је био код Белих вода дахије су утекле низ Дунав у Ада кале. После изјаве Карађорђеве да мира неће бити док се дахије мртве или живе не ухвате, паша је послao Миленка Стојковића у Ада кале, и он је заиста одатле донео њихове главе. Пошто је у горњем граду (Београд) био Гушанац Алија, паша је отишао у доњи и тамо су му поднети предлози земунске конференције. Дао је лепа обећања, али није пристао на присуство сведока приликом споразума, тај гест је учинио да изгуби поверење старешина и они су се тада обратили Русији. Мада је повраћен ред, вратиле се спахије, изабрани кнезови који ће скупљати порез, сумња у мисију Ебу Бекира била је оправдана. Гушанац и Крцалије били су неповерљиви према пашији који су војници баш тада побегли из Београда ради врућине и Савске воде. Гушанац да би напустио град, тражио је новца, а кад га је добио, место да

испуни обећање, он је заробио Ебу Бекира, али су га Срби откупили за 100.000.— дин., отпратили га у Босну и пренели му топове и муницију.

Политика Русије од Јашког уговора 1792 до 1804. г.

После Катарине II Павле I хтео је да одржи мир у Русији, обновио је против Француске са Турском савез о очувању руско-турских поседа. По савету пак Растопчина хтео је да се приближи француској и примио план о подели „болесне Турске“ између Русије, Француске, Аустрије и Пруске. Русији би припадала Молдавија, Бугарска, и Руменлија, Аустрији Босна, Србија и Влашка, Пољској накнада у Немачкој а Француској Египат. Пре остварења овога плана, Павле I је убијен 1801. г. а Александар I не само да је одбио план о подели Турске већ у опште није дао да други прибаве корист на њен рачун, нарочиту пажњу је обратио на унутрашње стање и на мир са Турском, а кад је она послала амбасадора у Париз, уплашио се да не падне под утицај Француске.

Скупштина у Пећанима априла 1805. г.

Одржана је одмах после повратка петроградске депутације. На њој је решено да се пошље депутација у цариград, а као депутати изабрани су Стеван Живковић и прота Алекса Лазаревић. Мисија састојала се у предаји Султану молбе која је садржала изјаву да су верни поданици, да се брине против зулума, молбу да сами бирају старешине за скупљање пореза, који ће се преко нарочитог изасланика слати Султану, да Турци напусте земљу и да се Србима накнаде трошкови за борбу коју су против дахија водили, у том су стигли изасланици Влашког и Молдавског кнеза са саветима да се умире; Срби су њима показали другу молбу, а не праву, коју су тек у Влашкој показали Ипсидију, кнезу Влашком и Руском посланику, предавши

му уједно и адресу захвалности цару и кнезу Чарториском. За посредника узели су и Чардаклију. Код Султана су биле разне оптужбе против Срба.

Прва депутација у Цариграду примљена је лепо, и добила масу обећања. За њих се заузео Италински, руски посланик у Цариграду, и издејствовао извиђење за петрогратску депутатацију. На изјаву Реис Ефендије да је за београдског везира наименован Хафис паша, Италински је тражио да га смене, тврдећи да неће успети да умири и истера крџалије, и да ће се Срби јако раздражити ако у опште умирење крџалија буде поверено паши. Италински је тражио од порте препис српске молбе, али је није добио. Ускоро се депутат Живковић вратио у Србију са извештајем о раду депутатације, однео је писмо патријарха са препоруком да буду мирни и саветима кнеза Калимакија (тумача) да приме Хафис пашу, да положе оружје и да буду мирни. Италински је добио налог од своје владе да спречи наименовање Хафис паше како се Срби не би повели за Фанариотима, али њему је то било немогуће, Срби су се пак плашили освете. Турска је рекла депутатима да иду право у Ниш код Хафис паше, који ће све уредити, али како су се они упутили, Италински их је укрцао на брод за Одесу, одатле су отишли у Петроград.

Продужење борби 1805. г.

Док је депутатација била у Цариграду у југозападни део пашалука су се увукли Турци. Старешине решивши да их отерају, пошли су на Карановац (Краљево) и заузели га јула 1805 год. По савету Ипсилантија пошли су на Ужице, бомбардовали га и заузели августа 1805 год. Миленко Стојковић из Пожаревца ушанчио се код Иванковца где је Хафис паша августа месеца требало да прође за Београд. Приликом сукоба Хафис паша је потиснут чак до Ниша, и тамо је „пресвиснуо“ услед тога што није успео да изврши поверену му мисију.

Бишака код Иванковца важна је због тога, што су се тада први пут успешно одупрли трупама паше кога је султан послao, док су се раније одупирали само одметницима. Ускоро после тога на скупштини у Борку, основан је савет од шест саветника под претседништвом Матеје Ненадовића. Савет је у почетку заседавао у Вольевчи, после тога у Богаваћи, а кад је новембра 1805 године после убиства смедеревског кнеза Вукичевића, Кара Ђорђе бомбардовао и заузео Смедерево, средњевековну престоницу српских деспота, где тада пренето и седиште Савета. Као нови члан савета примљен је Младен Миловановић, дотадашњи кнез крагујевачке нахије. Стално су стизале вести из Софије, Скадра и Травника да се тамо у велико врши општа припрема турских трупа за напад. То је прилично узне мирило Србе, па су се обратили кнезу Ипсихантију и тражили његово мишљење о томе кавак став треба да заузму после оваквих гестова околних Турака. Управљајући се сасвим по савету кнеза Ипсилантија, Срби су одмах послали Султану молбу и тражили од њега да им утврди и загарантује мир, и да их паше не нападају, извинили су се за случај са Хафис п. коме су се морали одупрети јер је повео и непријатеље. У исто време послали су и Аустријском цару молбу да се заузме за њих код порте. Преко зиме заузели су и важне положаје на улазу у пашалук: Делиград на Морави, Пореч на Дунаву. Мисија око ношења молбе Султану пове рена је Шашит паши по његовом сопственом савету, али кад су се ускоро вратили из Цариграда Чардаклија и прота Лазаревић, рекли су да се пошљу друге молбе руском и аустријском цару и султану, што је и учињено, фебруара депутати су кренули.

1806 год.

Дејушација у Бечу 1806 г. фебруара. Депутати су Матеја Ненадовић и Грујовић, и тражили су оружја, муниције и команданте. Аустрији није био

пријатан устанак у суседној земљи, јер је ометао трговину с Турском, али баш због тих пријатељских односа, није могла да прибегне оружаној интервенцији, а осим тога ни Наполеон из Илирије не би остао неутралан. Цар је по савету грофа Стадиона дао упушта своме посланику у Цариграду да поради на умирењу Турске. Бечким пак депутатима Валенбургу је рекао да се врате, да ће се Аустрија заузети за њих код Порте, али да им оружја и муниције не могу дати, јер би то изазвало рат између Аустрије, Турске и других сила. Молбу за Петроград су им одузели, али депутати су написали другу у којој траже војну помоћ и као команданта царевог брата Константина, а позвали су се на случај са Наполенновим братом који је дошао и заузео Илирију. Депутатима се није остварио план да из Беча оду у Петроград, већ су у Бечу предали руском посланику молбу да је достави цару, а затим се врати у Србију.

Свети рат 6-XII-1805 год.

После битке на Иванковцу Турска је прогласила Србе за непријатеље и објавила им „Свети рат“. У исто време Русија је примила српску молбу послату из Беча и цар је по савету Чарториског, а да се Срби не би обратили за помоћ Наполеону, решила да им да 10.000 дуката и да у исто време посредује код Порте да не предузима оружану акцију. Италијански предавши (1806 год.) Турској ноту о томе, ставио јој је у изглед и могућност француске заштите над Србима. Исту је акцију узела и Аустрија, што више и сам Цар је писао Султану о томе, а Надвојвода Карло Реис Ефендији. Општи одговор Турске био је да не жели да се нико меша у њене ствари „јер су Срби заслужили да са вешала моле“. Тако су све молбе „раје“ које су непрестано стизале, наилазиле на неуспех. Па ипак се Турска обратила француском посланику Рифену са питањем „да ли би Наполеон икад узео

у заштиту Србе“ одговор је био да не би. Охрабрена овом изјавом, Турска је стекла убеђење да је сада потпуно ослобођена страног мешања у њене интерне ствари.

Почетком 1806 год. Устаници су захваљујући Добрњцу, Миленку Стојковићу а и многим другима, почетком 1806 год. заузели главне улазе у пашалук: Пореч на Дунаву, Параћин, Ражањ, Алексинац, Крушевач и Влах, а капетан Жикић је утврдио важан положај Параћин—Ражањ Делиград (град Јунака). Турска је војска у знатној количини непрекидно стизала, а Аустрија није давала помоћи, услед чега је српска војска у приличној мери ослабила, па ипак су после више сукоба успели да однесу победу над босанским трупама које су биле прешле Дрину, код Чучука априла 1806 год. После те победе обратили су се за помоћ Михелсону, тадашњем команданту руске војске на Дунаву. Црногорски владика је писмом честитао Кара Ђорђу на великим успехима, и јавио му да се спрема противу Француза. У одговору на ово, Кара Ђорђе је замолио владику да на Босну удари с леђа, па да се ујединени даље заједно боре, али и поред поновног писма са молбом исте садржине, и поред велике опасности која је из Босне претила, владика је Кара Ђорђу послao само љубазне савете. У том је стигао изасланик Михелсона, официр Новокрешченов са мисијом да испита ситуацију, јер је Русија била решила да дâ Србима војну помоћ. Он је закључио да је помоћ неопходна и хитно потребна, јер је Наполеон својим присуством у Далмацији представљао прилично велику опасност.

Ичков мир 1806 год.

Пошто је Србима претила опасност и од Наполеона и од Турaka, изабрали су Петра Ичка, културног Македонца који је говорио неколико страних језика, као депутат, са мисијом да у Цариграду закључи уговор који би обухватао ове главне

тачке: 1) да Срби као Турски поданици плаћају порти данак, 2) да у пашалук дође Мохазил и дозведе још и друге турске чиновнике, 3) да Срби све врше сами, 4) да јаничари и крцалије оду, а да границе чувају Срби. Замолили су Италинског за посредовање, у Влашкој Ичко се јавио само кнезу Ипсилантију, а руском посланику није могао, услед чега га је у Цариграду Италијски узео за шпијуна, али ускоро увидео своју заблуду. У почетку на Ичка нико није ни обратио пажњу, јер је отишао баш у време борбе између Русије која је хтела да утврди свој утицај у Турској, и Француске која је хтела да тај утицај сруши. Наполеон је из Париза послao по Собепјану порти писмо, у коме каже да Русија која подбада устанике, не може да буде пријатељ Турске, а кад би Срби њега молили за помоћ, он би одговорио: „баците оружје, издајте старешине па ће бити мир“. Под утицајем тога збачени су кнезови Влашке и Молдавије, али кад је дошао глас о победи на Мишару, на Ичка су обратили пажњу и по савету Француза решили да узму помирљив тон. Изашли су у сусрет Ичковој молби и одредили Мохазила из Ниша да с њим закључи уговор.

Битке 1806 год.

За време Ичкове депутације устаници су морали да буду спремни за одбрану граница од евентуалног напада, и то нарочито граница на западу, према Босни, јер је ту било више отворених места, док је на југу било сигурније услед јаког утврђења на Делиграду под Добрњцем. Пошто су Турци изјавили да неће нападати мирну рају, Матеја Ненадовић и С. Чупић отпочели су преговоре, до успеха није дошло, на против једва су се спасли Турских канџи. Шапцу је претила највећа опасност, појачана још тиме што је услед жетве мало устаника остало код куће, док је Турака било у великом броју. Кара Ђорђе је дошао са два топа и наредио под

претњом казне сваком за војску способан да дође.. Успех је био велики, Кара Ђорђе, поsekавши сам три кмета који су давали храну Турцима, ушанчио се на Мишару где је однео победу и добио доста плена, то је било августа 1806 год Ова победа је утицала на браниоце Делиграда, који су ускоро победили Ибрахим пашу и потиснули ка Нишу. После тих двеју важних победа, мир је до пролећа осигуран.

Ферман који је добио Ичко 1806 г.

Тачке: 1) Да крцалије оду из Београда, 2) у граду да буду паша, Моказил и 300 људи, 3) спахије не могу ића на имања, 4) приходе примају и предају Срби, 5) да врховни кнез буде у Београду, а 12 које бирају сами Срби, по нахијама, 6) да у Бгду буде српски гарнизон од 500 људи, 7) Срби примају све приходе а Мохазилу дају годишње 6, 000.000.— гроша. Ферман је однео Ибрахим паша а Мохазил коме је био спремљен леп дочек, донео је само упушта и тврђење да је данак смањен на 1000.000.— д. што је народ прилично утешило. Тражио је да се Гушанац Алија из града истера, или како он није хтео да се преда, паша је замолио Аустрију да ускрати намирнице; пошто су тиме погоћени и Срби. Л. Ђ. је молио да се њима даду а само Гушанцу не. Новембра 1806 г. Срби су по Ичку и Ж. Константиновићу послали Султану захвалност а Мохазил је остао међу Србима да чека депутате.

Заузеће Београда децембра 1806 г.

Пошто нису могли мирним путем, Срби су решили да Београд заузму силом, војске су имали 50.000 али није била сва наоружана. Без великих тешкоћа успели су да заузму варош, али град у коме је био затворен Гушанац Алија нису могли. Да би прекинули везу коју је он имао са Аустријом, од које је добијао и храну, заузели су ратно острво

на Дунаву, тиме је Гушанац био приморан да са Крџалијама оде у Видин, али је претходно био при-
нуђен да потпише предају Београда. Али како Су-
лејман паша није хтео да призна предају потписану
од одметника, Србима није остало друго него да
град бомбардују, ускоро је један одред војске ушао
унутра, док га после неколико дана — јануара 1807
год. нису потпуно заузели. У граду је нађен велики
плен: три стотине топа, доста оружја и муниције.

Шабац пак, у коме су се после битке на Ми-
шару склонили Турци, није био заузет. Ускоро, Кара
Ђорђе и Мохазил позвали су Турке и затражили од
њих предају града. Успех није постигнут одмах, али
ускоро је стигло одобрење, т. ј. наредба од Босан-
ског везира да се град преда, те је та предаја и
извршена фебруара месеца 1807 год. Кара Ђорђе
је ту оставио хуљаду људи, а као команданта попа
Луку Лазаревића. И тако, заиста после тешких на-
пора и масе борби, пашалук је почетком 1807 год.
био скоро цео у рукама Срба, јер су изузетак вароши
Ужице и Соко, које су и даље остале под Турцима.

1807 година.

Руско турска рат 1807 г. Овај рат дошао је као последица збацивања кнезова Влашке и Мол-
давије, чије је постављење тражила Русији. Други
важан моменат, који је играо приличну улогу при
појави овога рата, биле су Наполеонове сплетке про-
тив Русије у вези са њеним односима према Србима.

После Наполеонових победа, Турска је обја-
вила рат Русији, а кад је стигла вест о паду Бео-
града, града, Турци уплашени, склопили су са Срп-
ским депутатима јан. 1807 г. конвенцију са намером
да спрече спајање руске и српске војскe. Срби пак
нису прекидали везе са Русима. Под утицајем Ип-
силантија. Радофиникин је предложио Михелсону
да дâ Србима оружја, муниције, топова... Цар им
је одобрио 100.000.— гроша и обећао војну помоћ
после заузећа Влашке. Пошто су заузели Молда-

вију, Михелсон је послао Грка Маналакија Карађорђу са новцем и писмом којим му жели да отерају пашу из Бгда и да пођу на Видин. Русији је био циљ да споји своје трупе са Српским и да створи пролаз за Јадран. Сентименталност у Михелсановом писму деловала је на клонуре и очајне духове; Охрабрени, они су одбили Ичкову конвенцију и исекли Турке који су га допратили. Миленко Стојковић је добио мисију да заузме Крајину и Кладово и да оде на Видин. Савез Руса и Срба уплашио је Турке, звали су Србе да дођу с њима против Руса уз велика обећања Срби су све одбили, што је довело до коначног раскида са Турском марта 1807. г., даље борбе нису биле управљене против зулума, већ у савезу с Русима против султана.

Депутација Михелсону 1807. г.

На путу им је М. Стојковић дао писма, а главно што су тражили било је: руског чиновника, саветодавца, рудара, инжињера, артиљер официра, оружја, муниције и новца. Михелсон им је дао новца, по дијамански прстен свакоме, сабље К. Ђорђу и М. Стојковићу, а Доситеју Обрадовићу крст. Депутати упознавши се са Радафикином — Грком, позвали су га да дође у Србију. Када је стигла вест да се М. Стојковић после опсаде на Штубику није спојио са Русима, та дужност дата је Исаијеву, и заиста он је победио Турске трупе које су биле послате да спрече спајање, а после тога заузео острво Кербов. *Спајање руске и српске војске извршио је Исаијев јуна 1807. год.* Са Штубика, К. Ђорђе је дошао у Кербов, али тамо га је „шака Руса“ разачарала. Незадовољан је био са Аустријом што није давала хране. Исаијев им је дао муниције и обећао помоћи.

Бој на Штубику и Малајници VII-1807. год.

Исаијев је послао своје трупе Србима на Штубик, да би напали 5.000 Турака на Малајници. Турци су побеђени, изгубили 1.000 људи, а Срби добили

велику количину топова и муниције. Истог месеца, савезничка војска опсела је Неготин, чије је заузеће показивало највише тешкоћа.

Мисија пуковника Паулучија VII-1807 г.

Рат Руса и Француза стално је узимао шири обим. Руси су се бојали пораза са севера, а надали се излазу на Јадран преко Србије. Зато су послали бившег француског официра Паулучија у Далмацију, да испита расположење тамошњих Срба, њихову оданост Русима и срества којима французи располажу. После извршене мисије у Трсту и Пожуну, вратио се у Београд, али тамо је наишао на врло хладан пријем, јер је поверљиво био престављен као шпијун. Ни пред Неготином није био бољи дочек, шта више тамо су га стражарно спровели Кара Ђорђу, па ипак после дужих напора успео је да их разувери и да увиди стварно расположење Срба према Русији. К. Ђорђе је изјавио да неће више одржавати везе са Аустријом, већ ће се потпуно поверити и предати цару. На његов предлог закључена је *српско-руска конвенција VII-1807 г.* (Кара Ђорђе, Паулучи, Мил. Стојковић, Гагић Легатовић). Тачке конвенције: 1) тражили су заштиту цара „земљоуправитеља“ приликом доношења устава у духу народних обичаја. 2) да се укину спахије и да нестане робовања. 3) да дођу руски чиновници, гарнизони, команданти, радници за израду топова, барута, олова, инжињери, тобције, лекари, апотекари; да се подигну апотеке и болнице. Кара Ђорђе је изјавио да жели да види земљу ослобођену страха и јарма, па ће се одрећи свега и вратити плугу. После тога Паулучи је отпутовао Михелсону да саопшти исход своје мисије.

Тилзитски уговор VII-1807 год.

За време мисије Паулучија забачен је са престола Султан Селим и доведен његов рођак Мустафа. После претрпљеног пораза код Фридланда, Русији

је било тешко да продужи. Борбу; Наполеон је услед планова које је имао против Енглескэ такође желео прекид рата. Поводом тога састали су се ускоро у Тилзиту цар Александар и Наполеон, и уговорили да се прекине рат Русије и Турске, да Наполеон посредује између њих за мир и да се одреди рок кад ће се трупе повући. Поред ових јавних тачака, било је и тајних: да се француској да Котор са седам острва, да Турска прими посретовање Наполеона и за три месеца да испуни обавезе, у противном Александар и Наполеон заратиће са њом за ослобеђење свих европских поседа осим Цгда и Руменије. Цар је наредио Михелсану да трупе Исајјева са Србима не нападају Турке, а акциони нападну да се ограниче само на одбрану.

Долазак Радофининкина у Бгд. — VIII-1807 г.

(Први руски преставник у Бгду.) То је био одзив цара преко Михелсона на српску молбу упућену му преко Паулучија. Поред оружја и новца, он је донео и писма за К. Ђорђа и за Савет. Имасје наређење од Михелсона да о свему покупи податке и да се договори о преносу добровољаца које је Ипсилонти скupио у Влашкој. Примљен је са почастима и отсео код Млад. Миловановића, али услед искуства са митрополитом Леонтијем (који је био уз Гушанац Алију, Његово грчко порекло је учинило да старешнне ускоро изгубе поверење; негативно је деловало и повлачење Исијева са опсадног Неготина на Кербов, то су Срби схватили као издајство. Ускоро је стигла и вест да је Аустрија за потраживање од 40,000,000. — добила од Султана Србију и Босну. У очајању К. Ђ. је рекао Радофининку: „све вас треба исећи“ па ипак гаје умирило обећање да их Руси неће напустити.

Мир Руса и Турака у Слобозеји VIII-1807 г.

(Кошкарев, Гијмано). Руски пуномоћник према упутствима и налозима Строганова, старао се да мир

обухвати и Србе, истог су мишљења били и Французи. Русија је тражила да се положај Србије изједначи са Влашком и Молдавијом, да има кнеза кога народ бира, да буде под заштитом Русије, Турци су пак прогласили Србе за разбојнике и нису хтели да повуку трупе. И поред упорности Руса примирје није обухватило Србе, па ипак из неких обзира према Њима уметнут је један засебан члан који је гласио: „Турске трупе неће ништа учинити удруженим српским и руским трупама које се налазе код Видина и Кладова.“ Недељу дана после примирја је нови командант *Мајендорф* наредио Исајеву да се повуче; исто је морао да учини и М. Стојковић ка Поречу, те је веза Руса и Срба прекинута. Огорченој Србији запретила је велика опасност јер су се турске трупе из Албаније, Софије и Видина почеле скупљати. Родофиниким је писао у Ниш Куршид Паши да се услед примирја рат свуда обустави, и мада се није надао, његово је писмо имало успеха; па ипак су у октобру босанске трупе напале Србе на Дрини, али их је М. Ненадовић одбио. Цар Александар није примио примирје које је потписао Мајендорф без овлашћења, које није обухватило Србе и вратио Турцима међе и ратне трофеје; зауставио је повлачење трупа. Нови командант фелдмаршал *Прозоровски*, јавио је Собепјану да се по царевој жељи заузме за измену примирја, али везир је одговорио да је примирје по пропису и да га Русија мора примити, а да о Србима сами воде рачуна јер су њихови поданици. Па ипак, Руси су успели да издејствују повраћај међа и да загарантују Србији мир, до доношења коначног уговора о миру.

Мисија митрополита Аксентија у Београду 1807.

Турци из обзира према Русији нису могли да силом покоре Србе, па су покушали лукавством и послали митрополита Аксентија Кара Ђорђу, са лисмима и изјавама да Србима оправштају све и да

ће им дати управу какву они желе. Срби су се обратили за савет Родофиникину а он Прозоровском, који је одговорио да треба примити примирје, али само са гаранцијом Русије и Француске. Да би охрабрио Кара Ђорђа, Прозоровски му је послао писмо пуно лепих речи, и скupoцену бунду. Сплетке и измишљене вести austrijskih agenata да ће Французи заузети Србију и да ће је Родофиникин продати Турцима, за мало нису покварили све. Радофиникин је преко Чардаклије једва успео да разувери К. Ђорђа, који је чак хтео да затвори митрополита; али у место тога Кара Ђорђе му је по савету Прозоровског захвалио и изјавио да је срећан што је дошао крај крвопролићу, да се сада пошто су победили зулумћаре немају више противкога борити, да ће остати верни султану, али за обећану бећедност од паша тражи јемство страних сила. Аксентије се са одговором одмах вратио.

1808 године.

*Сасстанак маршала Симбшена и К. Ђорђа на Сави:
IV. 1808 г.*

Аустријанци нису престајали са сплеткама; знајући да Срби немају оружја, пронели су вест о скорој турској најезди. Услед тога Кара Ђорђе је писао надвојводи Карлу и молио га за муницију и намирнице. Родофиникин није дао своју сагласност за то писмо, али оно је ипак послато. Аустрија је, испитавши претходно стање у Србији послала маршала Симбшена да са Кара Ђорђем тајно преговара, али само о заузимању Београда. Пошто ниједан ни други није смео да пређе границу, састанак је одржан на обали Саве. Симшен је говорио је говорио о пријатељству Аустрије према Србима, одвраћао их од Русије, његова су упуства била да Србима да хране у прекој потреби и да их одржава у нади све док не даду Београд као залогу верности; Кара Ђорђе пак, поред тражења хране и муниције изјавио је (по решењу савета) да Срби

желе заштиту Аустрије, па макар и под условом да јој се у крајњем случају присаједине. Ускоро после свега, Симбшен је тражио и други састанак у Петроварадину, али по савету Родофинкина, Кара Ђође није отишао лично, већ је послao заменике М. Миловановића и Јефтића; заменици маршала Симбшена Урошевић и Хацић тражили су од Срба молбу за цара којом ће тражити заштиту и аудиенцију, али Срби на то нису пристали, управо одложили су за 29 мај. Али када је Аустријска војска почела да маневрише око граница и да диже мостове, Кара Ђође је писао Симбшену да њихови преговори не могу доћи до резултата, и наравно они су тиме били прекинути. (Писмо је саставио Родофинкин). Руски посланик у Бечу дао је гроф у Стадиону министру спољних послова писма Симбшена и Урошевића, и на његов предлог Цар је решио да се никаква оружана акција не предузима, изузев у случају да Руси покушају да заузму Оршаву или Београд.

Противници Кара-Ђођа и Прозоровски 1808 г.

Прозоровског су забринули преговори Кара-Ђођа са Аустријом, мислио је да је томе узрок неповерење према грчком пореклу Радофинкина, међутим баш Радоф је спречио споразум Срба и Аустрије. Прозоровски је послao 6000— дукака за намирнице, а К. Ђ. се вратио оданости Русији. Аустрофили Млад. Миловановић и Милоје Петровић, команданти Београда, нездовољни овим почели су да раде против К. Ђођа, обратили су се чак и Прозоровском са молбом да уклони К. Ђ. и да спасе земљу зла. Он је пак одговорио да К. Ђ. треба да остане као врховни вођ, јер је јунаштвом и мудрошћу сачувао народ од пропasti. Успео је да их унеколико умири; писао је и К. Ђођу да уреди земљу и умири старешине. Спољни мир је зависио од исхода преговора Русије и Турске.

**Преговори Прозоровског и везира
о Србима 1808. г.**

Мада су после Слобозеје у Паризу вођени преговори о миру Руса и Турака посредством Наполеона, у Видину је ферманима објављена борба против Срба. Прозоровски је скренуо пажњу везиру, али он је тада био у Цгду учесник у *револуцији против Султана Мустафе* који је збачен, а на престо доведен *Мехмед*, брат бившег Селима. Везир је одговорио да примирје важи само за Кладово и Видин, али на енергичну интервенцију Прозоровског обуставио је напад, јер је Турска била слаба за рат који је међутим био неизбежан.

**Преговори у Голубињу и мисија митрополита
Дионисија X-1807. г.**

Митрополита Дионисија Турци су одредили да придобије Србе. Он се договорио са Леонтијем да састанак буде у Голубињу; састанку је био присутан и Родофиникин, прерушен у старешину. Дионисије је одвраћао Србе од Русије нудећи им мир и заштиту Турске, али они су предложили страно јемство и то не само једне државе. Дионисије им предложио да у молби султану назначе 3—4 државе за јемство, а он ће изабрати две, тиме је скупштина завршена. Родоф. је послао Прозоровском записник, а он је одговорио да ништа не примају без јемства Франц. и Русије, што је К. Ђ. и јавио Мула паши. Он је пак тражио понизно писмо за Султана и да се у њему узгред и опрезно уметне реч „јемство“. Тиме је све свршено.

**Ерфуртска конвенција X-1808. г. између Русије
и Франц. Србија остаје Турској**

Преговори Руса и Турака нису били пријатни Наполеону, нарочито због претензија Русије на Влашку и Молдавију са природном границом Дунава и претензије Турске на стару границу. Зато

се Наполеон тајно обрати Султану за савез, а цару Александру за поделу Турске и поход на Индију. Преговоре су водили у Петрограду Француз Коленкур и руски претседник владе Румјанцев, али због Србије за коју су Руси тражили независност или да се дâ некој руској принцези или надвојводи Карлу, нису могли да дођу до резултата. Заказан је састанак Наполеона и Александра у Ерфурту — IX-1808 г. где су потписали конвенцију: Наполеон признаје Русији Влашку и Молдавију, Дунав за границу, а остали поседи Турске задржавају прећашње стање; на тај начин Србија је и поред плана о независности и о присаједињењу Аустрији, остала и даље под Турском.

Устав за Србију 1808 г.

Одмах по одласку у Србију Родофинкин је почeo да ради на њеном уређењу. Још 1807 год. био је израђен устав, али он се је косио са демократским начелима јер је предвиђао племство за неке виђеније људе људе, таквим уставом народ није био ни мало задовољан. После Ерфурта 1808 г. Прозоровски је наредио Родофинкину да се спреми други устав, јер је цар одбио да потпише први. Пројекат је ускоро био готов и предвиђао је за Србију границе: Дрина са Соколом, Шарпланина са Скопљем, Ада Кале и Оршава припадају Влашкој, Турцима се забрањује трговина по Србији, док се Србима дозвољава у Турској; пошто је Србија имала само обичајно право, да се уведу руски закони, данак се плаћа, али у висини само до 100.000— гроша. Тада је баш тешко било умити Србе, који су опијени успесима маштали о новом рату, подизали барутане и набављали муниције. Због тога је Родофинкин писао Прозоровском да је потребно склонити Кара Ђорђа док он оснује владу у Србији, јер К. Ђ. не би разумео да то води доброме; да је неопходно да његови синови оду у Русију „ради школовања“, да се као

таоци узму Мил. Стојковић и Ј. Ненадовић, а М. Миловановић и М. Петровић као руски противници да се уклоне, јер би се само на тај начин оствариле жеље цара. Ускоро су изабрани депутати за Јаш, али сплетке из Аустрије спречиле су њихов одлазак.

Неповерење према Родофинику 1808 г. и депутација цару.

И поред тога што је Родоф. радио за Србе, његово грчко порекло и стални односи са митрополитом Леонтијем нису дозвољавали да Срби имају потпуно поверење у њега; нарочито га је mrзео Кара Ђорђе, и то због добрих односа са његовим противницима Мил. Стојковићем и Ј Ненадовићем. Да би неповерење било веће доприносили су и Аустријанци лажним вестима да Родофиник и Леонтије хоће да продаду Србију Турцима и да Родоф. шаље нетачне извештаје Прозоравском. Кара Ђорђе је послao депунацију руском цару, и то Југовића, Павла Поповића и Јанићија Ђурића свог секретара. У Букурешту по наредби Прозоравског депутацији је речено да не може ићи у Петроград цару, већ у Јаш. У упутствима које је Цар дао Прозоравском за српски устав: да се осујети утицај Аустрије и да се утврди руски, да се задобије поверење народа, у читању граница слагао се са Прозоравским који је тврдио да је немогуће утврдити старе. У Јашу депутати су изјавили Прозоравском да хоће цару, а он их је убеђивао да им и он може учинити исто толико колико може цар, јер ужива његово велико поверење, затим обећавао је да Руси неће прелазити Дунав и заузети Србију. Пошто није хтео писмено да потврди своје изјаве, Југовић је остао у Јашу а депутати се вратили. Он је на основу Михелсонових обећања тражио независност Србије, што је Прозоравског јако изненадило, па је одговорио да Михелсон као командант није могао давати таква обећања, а сам географски положај

Србије између три велике силе, велика је сметња, за добијење независности. У изјаву Југовића да Србија има тајни Савез са Црном Гором и Херцеговином није поверовао. Због немање времена Прозоравски је за даље вођење преговора одредио Кутузова, то је било баш месеца фебруара 1809 г. После прилично дугих преговора, Срби су своје захтеве свели на ово: управа по њиховој воли, да се турске трупе не враћају у градове, пристали би у крајњем случају на суверенитет султана и на плаћање данка; послат је курир у Бгд.

Удар К. Ђорђев VII-1808 г. Пошто је отишла депутација у Петроград (Јаш) К. Ђорђе да се управа не би променила, сазвао је ванредну скупштину савета и успео да се прогласи за *врховног наследног вођу*, са врховним саветом поред њега, наименовао је старешине за своју нахију и прокламацијом позвао народ на покорност комandanтима.

1809 година

Турско Енглески савез I-1809 г. За време руско турских преговора о миру, изненада у Царигрду је потписан савез Турске и Енглеске, који је јасно показивао да су се оне са Аустријом спремале против Русије и Француске. Тада је Александар дао ултиматум Турској да ако за 48 сати не отера енглеског посланика, рат ће почети. У том су на позив Прозор стигли у Јаш српски депутати М. Стојковић, М. Обреновић и Сима Марковић, дата су им написана обећања и речено да је рат неизбежан али да се ипак уздрже од напада на Турке и да преговора неће бити. Па ипак је довео (Прозор.) руске и турске пуномоћнике у везу да преговарају О:.... опроштају Србима за прошлост, да им остану заузети градови, да управа буде по њиховој воли, да данак буде утврђен, али све са гаранцијом и заштитом Русије. Турци су за то време покушавали да придобију Србе, али К. Ђорђе је одбио изјаве Куршид паше из Ниша и поред

обећања да ће К. Ђоођа признати за једног кнеза. Зато су Турци одлучили да их силом покоре, то им је било олакшано надолажењем Дунава јер је спречило прелаз турских трупа. Страх Срба ублажило је одбијање руског ултиматума — *Турска је објавила рат Русији.*

Рат Срба и Турака 1809 г. Срби су решили да нападну Турке са чечири стране: М. Стојковић ка Видину да се споји са Русима, Илија Петровић да опседне Ниш, К. Ђорђе Нови Пазар и да се споји са Црногорцима, Сима Марковић да пређе Дрину и Босну. К. Ђ. је после победе код Сјенице и Суводола заузeo и Н. Пазар јуна 1809 г али неповољне вести из Ниша натерале су га да оде тамо. Ту је био Милоје Петровић ни мало добар војник и њиме нико није био задовољан, због тога су тражили да га замени Добрњац. *Код Каменице Синђелић* је одбио више јуриша, али кад није добио потпуно потребно појачање, запалио је барутану и бацио у ваздух опсаднуте. Мил. Петровић кад је то чуо, повукао се сам ка *Делиграду*. При повратку К. Ђ. ка Делиграду се упутио скадарски паша са 18 хиљада војске, њему је султан у случају да заузме Делиград, обећао поклонити пашалук. Срби су се обратили за помоћ Прозоровском, али он није могао послати преко Дунава 5000 према 30000 Турака, па је саветовао да се ограниче на одбрану, што их је jako огорчило. Помоћ коју К. Ђ. послao Хајдук Вељку код Соко Бање није помогла, услед чега су везе између Србије и Делиграда прекинуте. Кара Ђорђе је мобилисао свакога од 12 до 70 година и послao их на Делиград где су се јуначки борили, али М. Петровић је искористио моменат кад Добрњац није био тамо, повукао гарнизон, услед чега је *августа 1809 гд. Делиград пао Турцима у руке*. Кривица је бацана на М. Петровића и М. Миловановића команданте Делиграда, а они су је пак бацили на Рuse што нису послали никакву помоћ. Поред Делиграда Турци су заузели Пожаре-

вац и Јагодину, а Срби су и поред забране Кара Ђорђа у масама стално прелазили у Аустрију. После тога положај Родофиникина постао је опасан, те му није остало друго него да са Добрњцем и Петровићем пређе у Панчево, то је било 28-VIII-1809 год. Ускоро после тога Русија је однела победу над Турцима, Прозоровски је умро, а по наредби његовог заменика кнеза Багратиона да се Турци нападну, заузет је Исмаил град.

Мисија қапетан Вучинића X-1809 год.

После свих пораза; не дошавши помоћ од Русије код старешина се јавља идеја да је напусте и да траже заштиту друте државе. Кара Ђорђе је подлегао сплеткама да је Родоф. њему претпостављао Добрњца, Стојковића и Ј. Ненадовића, те је решио да пошаље далматинца Вучинића с писмом Наполеону. Од њега је тражио помоћ у новцу, оружју, инжињерима, тобцијама, изјавио је да је Србија отворена њеним Трупама. Пошто нису знали где је Наполеон, Вучинић је отишао у Букурешт француском посланику, од кога је добио упутства, 1500.— фр. и чиновника који ће га пратити до Беча где се преговарало о миру Француске и Аустрије. Због добрих односа са Турском, Наполеон није могао дати војну помоћ, а није могао да буде равнодушан према Србима. Његов предлог о српско-француском нападу на Маџаре такође није могао примити због мира са Аустријом. Због свега тога решено је да Француска само посредује за Србе и да им даде новчану помоћ, таква су упутства послана у Букурешт. Вучинић је Меријежу рекао да пристају на мир са Турском, али под условом да добију управу у своје руке и да плаћају данак. Вучинић се са Меријажом задржао у Љубљани, док су га у Београду наименовали за сталног депутата са писмима Наполеону, Меријажу и министру иностраних дела, који је замољен да буде тумач српских жеља код Наполеона. Вучинић је у Трсту пре-

дао Меријажу писма заједно са пуномоћјем за склањање уговора, тражио је за Кара Ђорђа наследну кдежевску титулу, да се Кладово и Оршава врате или даду некој трећој сили, оружја, муниције, стручњака, али на све то Наполеон два месеца није одговорио. Вучинић је отишао у Париз и поред разнијих жеља тражио зајам од 100.000.— дуката с гаранцијом народних добара; цар га је у очекивању догађаја задржао, али одговора није дао.

Преговори Србије и Аустрије о заштити 1809—1810 г. (Југовић).

После пораза Кара Ђорђе се обратио Симбшену за заштиту Аустрије, али он знајући да Срби прилазе Аустрији само у критичном моменту, држао се резервисано. Влада је захтевала од Кара Ђорђа да се изјасни јасније, што је он и учинио после одласка Вучинића Наполеону. У својој новој изјави одрекао се „издајнице“ Русије, тражио заштиту Аустрије, а доносиоцу писма Јефтићу дао неограничена овлашћења за преговоре. Јефтић је у накнаду за евентуалну добивену помоћ понудио градова: Београд, Шабац и Смедерево, Симбшен је то саопштио цару, који је одмах предузео у Угду мере за измирење Срба и Турака. Да само то не би огорчило Србе, Симбшен им је саветавао да пишу цару и траже од њега заштиту, ослобођење од Турака али да ипак плаћају данак, границе да буду: Дунав, Сава, Дрина до Лима, планине Шарган, Јавор и Голија, преко Студенице Копаоник, затим Ј. Мораве и Тимок до Дунава, да у Београду буде аустрички конзул и у Бечу српски, примирје да се закључи са посредништвом Аустрије. Турска је пристала на мир али са немогућим условима: помиловала је Гушанца, К. Ђорђу и старешинама одредила пензије али под условом да се иселе из земље, страну гаранцију не прима. Ове, мада за Метерниха неповољне услове, цар није одбацио. Спорост Беча бринула је Србе, нарочито после вести да се тамо зна за скори по-

вратак Радофининика са војском у Србију и да су због тога остављени да сами преговарају. К. Ђ. је послao преговораче Гушанцу, али он их је затворио а Реџеп Ага их није ни примио. На вест да се Турци спремају за напад, К. Ђ. је послao два депутата Симбшену са мисијом да потпишу предају Београда, али он то није примио, већ им је саветовао да пошљу нову молбу цару заједно са честитком поводом удаје његове кћери за Наполеона и да му даду заклетву на верност. У тајној аудијенцији цар је обећао Југовићу да ће заузети Београд, али то није извршено јер је ускоро Наполеон јавио из Париза да је још рано прекидати добре односе са Русима и да се према томе ограниче само на посредовање. Бесан, К. Ђ. је известио Симбшена о доласку руске војске, а овај да би спречио руски утицај обећао је да им тајно дâ муниције, међутим упуства из Беча да само мотри на догађаје прекинула су све.

Скупштина у Хасанпашиној Паланци XII-1809 г.

Срби нису прекидали везе са Русима. На питање К. Ђорђа зашто су отишли, Радофининик и Добрњац одговарали су да је томе узрок завера М. Миловановића и М. Петровића; Добрњац није издао ствар, већ је отишао да би спасао земљу срамоте у коју су је увукли М. Миловановић и М. Петровић. Родоф. Добрњац, Петровић и Живковић отишли су у Влашку код новог команданта Багратиона, он им је дао 3.000.— дуката и послao им у помоћ Исајјева са војском. Ускоро су потпуно утврђени односи са Русијом, а турске трупе напустиле Србију. Међу старешинама је пак избила неслога, нездовољство према М. Миловановићу и М. Петровићу ради пораза код Ниша и Делиграда, а према К. Ђорђу ради преговора са Француском и Аустријом. *На скупштини у Хасан Пашиној Паланци* решено је да се пошље *дeйuтaцијa кнезу Баграшину*; за депутате су одредили М. Обреновића, Архимандрита Никшића и М. Стјковића, који је услед неједнаких пу-

номоћија одбио, а заменио га је Добрњац који се баш тада налазио у Влашкој: Изјавили су да су за све кривци Миловановић и Петровић, да су спремни да преговарају за мир, да ће се борити с Русима којима дозвољавају да опседу чак и београдски град. Багратион, прекоревши их за кораке које су предузимали са Француском и Аустријом, решио је да им пошље нешто војске и омиљеног Исајјева, да врати Редофиникина а за будућа пуномоћства тражио је потписе свих старешина: ускоро је смењен, а на његово место дошао је граф Каменски.

1810 година.

Војне операције 1810 год.

Граф Каменски је добио пројекат за преговоре о миру с Турцима, у коме Срби нису били изостављени. Он је повукао одред Исајјева, али на молбу огорчених Срба да се опет врати, Каменски, је исти одред војске поверио Генералу Цукату, и то једна половина да оде у Влашку а друга у Србију. 16 и 17 јуна Цукато се састао са шест стотина Срба са којима је одмах пошао на Брзу Паланку, Кладово, Прахово и Дуд који је одмах освојен и заплењена добра количина хране и муниције. Ускоро је освојена и Брза Паланка, а цела источна Србија изузев Прахова и Кладова била је ослобођена од Турака. Карађорђе и Цукато решили су да на западу не предузимају никакву акцију, већ да се само ограниче на одбрану, а са јужне стране да се утврде код Делиграда и Соко Бање где је командовао сам Кара Ђорђе. Августа месеца одбијен је напад нишког Куршид паше код Делиграда. Кара Ђорђе је тражио од Цуката појачање, и он му је послao Оурка са мускетирима и козацима. Срби и Руси удруженi заузели су Соко Бању и поверили је на чување Хајдук Вељку. Са Делиграда Оурк и Кара Ђорђе отишли су на Јасику, одакле су Турци и ако јачи, септембра месеца пошишнуши на Мораву. Куршид паша и ако је после тога добио појачање, истог

месеца поново је пошучен код Варварина. Србима је ускоро запретила опасност из Босне, јер су Турци прешли Дрину и опсели Лозницу, али Кара Ђорђе их је ипак победио, после чега су се повукли иза Дрине, предложили примирје и Дрину за границу. Октобра 1810 г. Србија је цела била очишћена од Турака. Заменик Цукато оставио је један део трупа само у Кладову и Неготину, а остале вратио у Влашку. Све старешине осим М. Миловановића и Кара Ђорђа били су русофили; после повлачења руских трупа послали су Каменском депутате: М. Стојковића, М. Обреновића и Доситеја Обрадовића са молбом да остави гарнизоне у Србији и да земљи дâ управу.

1811 година.

Оснивање прве српске управе 1811 г. и неслога старешина

Док је депутација била на путу, Млад. Миловановић успео је да наговори Кара Ђорђа да оснује нову владу пре повратка депутата, јер управа русофила доприноси да његова власт нагло и у великој мери слаби. Осим тога наговарао га је да оснује „велики суд“ у коме би сместио само људе своје приврженике и у које може имати велико и потпуно уверење; за министра војске да остави самог њега — М. Миловановића. На скупштини која је била 1. 1811 нису дошли све старешине, јер су сазнале намере К. Ђорђа. К. Ђ. и М. Миловановић знајући пак да ће бити опозиције, натерали су старешине да даду потписе на чистој хартији, саставили су владу и виђене људе и без пристанака поставили за министре — унутраш. послова Ј. Ненадовића, иностраних дела М. Стојковића, правде Добрњца а за мин. војске М. Миловановића, што је највише узбунило русофиле. Добрњац и М. Стојковић одбили су положаје, а пошто их је К. Ђорђе због тога претрао, отишли су са породицама у Влашку. Остали су примили положаје, али само из страха од грађ.

рата Највећи опозиционари били су Лука Лазаревић, Вујица Вулићевић и Милош Обреновић, који је добио део војводства свога брата Милана умрлог у Влашкој.

Заузеће Ловче и други походи Каменског 1811.

Услед зимовања Турака, Каменски је мислио да ће бити потребно да се војне операције продуже. XII-1810 г. наредио је да се заузму Ловче и Габрово и да се пређе Дунав, док је Александар осећајући заплет с Наполеоном почeo мислити на мир с Турском, те је наредио Каменском да се ограничи на одбрану, али он да не би показао Турцима право стања, ипак је напао и заузео Ловчу; одмах после тога се разболео, Руси су се повукли. Дошао је заменик Кутузов, врло енергичан, те је одмах предузео снажну офанзиву како би примирао Турке на мир који је Русија желела. Наредио је К. Ђорђу да поправи ствар са заслужним Стојковићем и Добрњцем, послao муниције, нашао трговце за лифтеровање хране и послao Оружка с војском, оружјем и новцем.

Порав Турака код Рушчкука X-1811 г. и преговори Кутузова с вел. везиром.

Преко Мула паше из Видина Кутузов је до знао да се везир спрема да код Рушчкука пређе. Дунав, па је предузео потребне мере и повукао се. Везир је октобра то и учинио, али Кутузов је вештим маневром пребацио своју војску на десну обалу и прекинуо везу Турака. Везир је тражио примирје, а Кутузов је одложио пристанак док не сазна услове за мир, те је везир успео за то време да ноћу побегне чамцем у Рушчук, а одатле је одговорио да ће услове поставити пуномоћници, понудио је Хотим с околином или новчани откуп. Кутузов је затражио за границу Дунав (и ако је упуство било да се задовољи Молдавијом до Серета), везир је пак преко пуномоћника понудио Бесара-бију са Хотимом, Акерманом и Аншаријем, Кутузов

одбио тражећи Серет, а везир дао Прут. Тада су одређени делегати за коначне преговоре. Италински, Фонтен и Сабањев, а од Турака Галиб, Заде Селим и Хамед Ефендија.

Аустрија, Наполеон и Српско питање од 1810 г.

Жеља Аустрије да заузме Београд стално је спречавана од Наполеона, а кад се оженио Маријом Лујзом, дозволио је да га окупирају али не и да га заузму. И Наполеон и Аустрија били су противни руским успесима на десној обали Дунава, нарочито у погледу заштите над Србима. Ускоро је из Беча јављено Кара Ђорђу да је у Београду основан аустријски конзулат. Симбшен је тражио састанак лично с њим, али није дошло ни до каквих резултата, јер Срби у жељи да остану верни Русији и да задрже њену заштиту, нису примили аутријског консула. После тога Симбшен је смењен, на његово место дошао Хилер који је још мање успео. Сам Султан био је противан томе да Аустрија у Србији утврди свој утицај као Русија у Влашкој и Молдавији. Русија је пак тежила зближењу са Аустријом, у намери да ће је на тај начин у рату са Француском учинити бар неутралном, понудила јој је чак и анексију неких крајева па и Србије, али до реализација тога па ни до неког малог успеха није дошло; тиме је и ово решење српског питања било неповољно.

Преговори у Ђурђеву септембра 1811 г.

Турски пуномоћници Галеб, Хамед и Заде Селим дошли су без пуномоћија, изјавили су да уступају Бесарабију и Молдавију. Поред осталога, Русија је на тим преговорима тражила за Србију самоуправу, Кутузов је био приморан да пристане да Београд и даље остане Турцима, који су тврдили да би га „пијани Срби“ продали за хиљаду дуката. Мада су услови које је Русија тражила за Србију и понижавали Турску, Султан је пристао на закљу-

чење уговора. Али у сред преговора Турци добивши пуномоћија одбили су признање својих ранијих изјава, а Руси због тога прекинули седницу. Кутузов је са везиром потписао конвенцију којом се обавезао да му врати три хиљаде рањеника, а осталу турску војску која је била опсаднута код Рушчука пренео је на леву обалу Дунава. После тога преговори су продужени у Букурешту.

1812 године.

Преговори и Букурешки мир 1812 г.

Цар Александар одбио је да прими турске услове постављене у Ђурђеву, јер је за границу захтевао Серет и то под претњом да ће у противном заробити Турке који су били задржани на левој обали Дунава и да ће отпочети рат. Турци пак, знајући да се Русија налази пред ратом са Француском, упорно су тражили за границу Пруга за Србе, „своје поданике“ могу обећати само мир. Месец дана после тога Кутузов је добио одговор од Везира да жели да се закључи мир, али да ће се то учинити тек пошто се претходно извести Султан. Трупе које је Кутузов послao да нападну Турке, не нашавши их вратиле су се. Руси су морали умерити услове, јер је Наполеон баш тада закључио противу ње мир са Турском и Аустријом. Уговор је закључен месеца маја, и Русија је њиме добила: Бесарабију, Хотим, Исмаил, Акерман, Бендер и Килију до Пруга, Дунава и Црног Мора, са целом обалом за ратну муницију. Осми члан уговора односио се искључиво на Србе.

Осми члаи букурешког уговора

Њиме се даје амнистија, Турској се враћају сви градови и утврђења а осим тога дозвољено је да их може снабдети артилеријом, муницијом и гарнизонима; дат је пристанак да може порушити утврђења која су подигнута после устанка. Срби су

добили све оне повластице које су имала архиепископска острва, дата им је унутрашња управа и право да данак скупљају сами.

Стање Русије за време и после букурешког уговора

На северу се очекивао француски напад. Нездовољан управом над Влашком и Молдавијом, цар је сменио Кутузова и војни план поверио Чичагову, који је одмах покушао да учини неке измене у уговору, али безуспешно, Турци су одбили савез. Приликом потписивања уговора од чега су га Французи одвраћали, Султан је учинио мале измене у погледу насељења Руса на Ц. Море. Чичагову, и поред његових фантастичних предлога о походу на Јадранско и Ц. Море, цар је наредио да се с војском врати на Дњестар, јер је букурешки „божји мир“ ослободио ту војску.

Срби за време преговора у Букурешту депутација цару 1812 г.

За време преговора Срби су послали депутацију руском цару (Ј. Ненадовића, Симу Марковића и Грујића) са молбом да се у уговору и о њима донесе што повољније решење. Од Кутузова су добили претњу а од цара лепа обећања и ордене. После закључења уговора, нико Србима није говорио о VIII члану. Куршид паша је понудио К. Ђорђу преговоре, које је он по савету Недобе, руског преставника у Бгду одбио, а кад је Куршид на то споменуо VIII чл. Чичагов је наредио Недоби да га саопшти Србима, али не у потпуности, т. ј. да се прећути тачка о повратку турских трупа. Недоба је саопштио VIII чл. само виђеним старешинама и саветовао да почну преговоре у Цариграду, на шта су Срби пристали у нади да ће сачекати повољнији мир. Молили су Чичагова да остану у Србији руске трупе са Оружком, који је међутим добио наређење за повратак.

Мисија генерала Ивелића у Србији 1832 г.

Одлазак руске војске изазвао је код Срба очајање, услед чега је Чичагов послао генерала Ивелића да умири духове, да каже Србима да не прилазе Французима, јер је цар Александар увек уз њих. Кад је Ивелић стигао, руске трупе су баш полазиле и свештеник је на тргу држао службу. *VIII на ск咽штина у Враћевшици* одређени су депутати за преговоре у Цгду пред Ивелићем су се сви заклели на верност цару, а он дао ордене.

Преговори Руса у Цгду о Букурешком миру 1812 год.

Мада под тешким околностима Италијански је отпочео преговоре са циљем да дозна намере турске у погледу букурешког мира, као доказ пријатељства према Русима. Турци су истицали то што нису пристали уз Французе, а заузимање Руса за Србе тумачили су као жељу за стварањем малих република. Аустрија и Француска стално су правиле интриге против Русије, фр. посланик који је доцкан стигао да спречи уговор, предложио је савез, а Аустрија је тврдила да је уговором оштећена.

Депутација у Цариграду IX 1812 г.

И поред тога што је Италијански специјалним позивом звао депутате код себе, они су упорно остали глупи према његовом позиву. Од везира су тражили превод осмог члана Букурешког уговора и да им каже намере Турске у погледу његовог испуњења. Реис ефендију је најутило кад је видео да Руси нису обавестили Србе о осмом члану уговора, и жељећи да избегне даље мешање Русије, одредио је за преговоре са Србима Ниш и „доброг“ Челеби ефендију; пре тога је депутатима дао превод осмог члана. Депутати су отишли и не видевши Италијанског. Сва пак страна дипломација сматрала је расположење Турске врло повољним по Србима.

Султан мислећи да су браћа Марузи издала његову праву политику Русији, сав свој бес искалио је на њих. Кад су отишли у Шумлу, пред вратима везира депутати су нашли леш Марузиа сав у крви. У гњеву везир им је рекао да ће опет постати раја, да морају предати градове, топове и муницију. Дао им је писмо за Али пашу и Челеби Ефендију у Нишу.

1813 година.

Мула Јаша из Видина, преговара са Челебијом.

Мула паша, наследник Пазвени Оглуа у Видину, остављен од Руса и гоњен од Турака, покушао је да се приближи Србима, али његови предлози остали су потпуно безуспешни. Намере Срба биле су да се обрате Француској и Аустрији, али на крају ипак су пристали на преговоре са Челебијом и послали архимандрита Филиповића цару Александру. На скупштини у Крагујевцу која је одржана јануара 1813 год. одбивши услове везира Срби су тражили: да остане тадашња граница, да се у унутрашњу управу нико не меша, да Кара Ђорђе буде врховни кнез, да се установи савет и суд, да се смањи данак, а Турци који су из Србије отишли да се више не враћају и да се трговини да потпуна слобода. Одређени су депутати за преговор: Шљивић кнез пожаревачки, Савић лознички, Барјактаревић парашински и Николајевић секретар савета. Видевши захтеве, Челебија је одговорио да је могућност Краљевине у царевини искључена; предложио је да се градови подигнути после устанка поруше, да се донесу топови и Турци који су отишли поново настане, да Срби предаду оружје, а ко на то не пристане да напусти земљу. Пошто није постигнут никакав споразум, преговори су прекинути. Челебија је пак писао Кара Ђорђу да се преговори продолже у Софији, под претњом да ће у противном почети рат, али ни тамо резултат није био бољи. Кара Ђорђе не могавши да прими турске услове и

помирити се с тим да опет постану раја, почeo је храбрите народ и спремати га за рат.

Преговори Русије са Турском о извршењу VIII ч. 1813 г.

Преговоре је вршио у Цариграду Италински са Реис Ефендијом, јер је Русији било у интересу да преговори буду у рукама Турака, јер су се бојали да Срби имајући више самосталности не падну под утицај Француске или Аустрије. Италински је тражио да Турци прво осигурају у Србији мир а после да повуку гарнизоне, али ситно оружје да не узимају већ само артилерију. Руски тумач Фонтен предложио је при срpsким преговорима руско посредовање, али као не предвиђено уговором одбијено је. Реис је тврдио да се према непокорним Србима мора предузети оружана интервенција. Преговори се нису завршили успешно, јер је султан хтео да пре конгреса који је спремао Наполеон реши срpsко питање и покори их оружјем. Претходно је хтео да убеди Русију у апсолутну кривицу Срба (јер неће мир), и у неопходност оружене акције.

Цар је писао Султану да није желео да се меша у његове унутрашње ствари, али кад је у питању испуњење уговора који је он закључио, мора.

Рашови Срба и Турака 1813 г. Ратне операције 1813 г. нису биле успешне, јер је план дао мин. војске Младен Миловановић, тим су се планивима старешине противиле, али је било доцкан, Хајдук Вељко место на Пореч, одређен је за Неготин, Млад. Миловановић за Делиград а Сима Марковић на Дрину. Турци су напали са три стране: из Босне под Али пашом, из Видина под Ахмед пашом, из Ниша под Марашли Али пашом који је због старости смењен а заменио га Мехмед Бахран, са мисијом да заузме Пожаревац, Београд па и цео Пашалук. Неготин, мада храбро брањен од X. Вељка пао је први јуна 1813 г. Њега су убили а

гарнizon се предао. У Босни Турци су заузели Лешницу и Лозницу коју је бранио Молер, К. Ђ. је отишао тамо после болести, али је било доцкан. Остао је само Шабац. Пао је и Делиград под. М. Миловановићем и ускоро су Турци били на десној обали Мораве и чекали да спадне вода па да заузму Смедерево и Београд, Срби су тражили од Сигентала пропуштење да се населе у Аустрији, а по савету недобе од везира Куршид паше примирје од шест недеља (време за исељење). Аустрија се одазвала тражењу, К. Ђ. са породицом прешао је у Земун, док је султан у Цгду примао честитања за успешне походе. Турска војска са Реџеп агом на челу Ушла је у Београд 7 октобра 1813 г.

Српска емиграција у Аустрији и Русији.

Одмах после наведених пораза Срби су почели у масама да прелазе у Аустрију, али на жалост тамо нису нашли на гостопримство, К. Ђорђе, прота Ненадовић, и још неке старешине спроведени су у манастир Фенек, где им је одмах тражено писмено изјашњење да ли желе да остану у Аустрији или да пређу у Русију. Одговор је био једногласан за Русију, па ни дуга наговарања Аустријанаца нису успела да их поколебају. Реис Ефендија у Цгду пребацио је Аустријском посланику за пријем Срба и тражио предају свих старешина, али без успеха. Ускоро су старешине из Фенека пребачене у разна места, К. Ђ. у Грац а остали у Брин, Клагенфурт, Марбург и т. д. Августа добили су од Руског посланика у Бечу новаца и пасоше за Русију. Новембра били су у Хотим и Бесарабији и тамо чекали наредбе где да се настане.

После уласка турске војске у Београд у Србији је настало очајно стање, народ је злостављан и мучен као никад дотле. Али кад је Наполеон пре трпео први пораз код Лајпцига, из страха да им Русија не затражи полагање рачуна о поступању према Србима, Турци су променили држање као

последица тога јавља се повратак многих војвода и старешина које су раније биле одбегле у шуму или у Аустрију. Милош Обреновић постављен је за кнеза рудничке нахије.

Мисија проте Ненадовића у Бечу.

Ма да су Турци у неколико своје држање променили, стање у Србији и даље је било неиздржљиво. 20 августа старешине су се скupиле у Топчидеру да нађу излаз из таквог стања. После дужег договарања решили су да пошљу писмо избеглим старешинама, да им у писму изложе стање у коме народ живи и општу жељу да се Кара Ђорђе више не враћа. Избегле старешине на састанку који су одржали у Земуну решили су да по проти Ненадовићу упуте цару и другим виђеним личностима као на пример Салтикову, Гадицину, Родофинику и другима молбу да српском питању посвете мало већу пажњу. Али кад је protа стигао у Петроград цар је већ био пошао у Беч, па је и он пожурио тамо. У Бечу се упознао са виђеним Србима Давидовићем и Фрушићем а они су га представили грофу Каподистраји, али како су баш тада стигла вести о српској побуни, Ненадовић је послат на границу да их некако умири, међутим буна је угушена још пре него што је он стигао. У Бечу се прво јавио Недебија онда грофу Каподистрији и по њиховом савету написао четири молбе и то царевима руском и austrijskom и краљевима пруском и енглеском. У молбама је опширно изнео да је народ покоран и миран, молио је да се владари заузму да свирепост престане. Приликом аудијенција коју је добио после прилично дугог трчкарања, Ненадовић је добио врлопрепада обећања и од austrijskog цара и од Метерниха. Неуморни protа без престанка је трчкарао, молјакао и писао. Из Србије пак свакодневно је добијао писма о зверствима и нечуvenim убиствима (набијање на колац), и сва та писма он је уз молбу диставио руском цару. Неселраде га је уверавао да ће цар стање:

у Србији изнети пред савезничке сile и тражити од њих заједничко заузимање против турског насиља у Србији.

Бечки конгрес 1815 год.

Фебруара 1815 г. руски цар је поднео конгресу ноту са предлогом да се Хришћани у Турској заштите од насиља које власти врше. Порта не сме да врши та злостављања према Србима, јер они нису њени поданици, већ јој само плаћају данак, што више они имају права на бирање поданства. Али савезне сile нису примиле предлог, и то из разлога да не би на тај начин омогућиле ширење и утврђивање руског утицаја на Балкану. Ненадовић не знајући ништа о томе и даље је предавао Недоби писма која су свакодневно стизала из Србије. Вест да је 5 марта побегао Наполеон са Елбе стигла је у Беч и уплашила мало прогу, јер је могла променити тек ствари. Писма из Србије била су све чешћа а вести у њима све грозније, док 5 маја није стигло писмо од Молера и потврдило још раније донету вест да је у Србији плануо устанак.

Увоци и развој II устанка

Маса зверских убиства и на крају спаљивање ваљевског судије Ранка и убиство тамошњег кнеза Петра натерали су виђене старешине: Милоша, Мутапа, Лому, Дринчића, Василија и др. да оду у гору. Не одазвавши се турском позиву да се предаду, сукобили су се код Рудника, потукли Турке и спалили варош, исти случај био је и са другим одредом код Ваљева и Уба. Прота је у Бечу и даље трчкао и молькао, успео је да добије и аудијенцију код аустр. цара, али скоро без икаквог успеха, јер су све сile осим Русије остале неосетљиве према српским патњаима. 8 јуна потписан је завршни акт конгреса, и прота немајући више шта да чека, отишао је.

Вође устанка у Ваљеву били су игуман Ава-

кум из Поговађе и кнез Вас. Павловић и после заузећа Ваљева и Уба отишли су на Рудник. У Такову за Цвети 23-IV-1815 изабран је за вођу устанка Милош Обреновић. Устаника је сваког дана било све више и више. Везир уплашен послао је Ипшир пашу на Чачак, а други одред на Палеж (Обреновац) одакле су Срби добијали оружја. Милош Обреновић чувши да су Турци код Палежа победили, отишао је са Љубића тамо, победио и добио два топа и муниције. После тога отишао је у Ваљево где се био ушанчио Павле Цукић, чувши за долазак Турци су умакли. Пославши Молера ка Соколу и Сребрници и С. Чупића у Мачву, Милош је 1 јуна отишао са Цукићем и Симом Ненадовићем на Љубић, одакле су Турци после дуже борбе 10 VI почели да беже. После те победе Милош је послао војску у Ужице, Соко и Каравац, сам пак Милош морао је да иде у Пожаревац где су се Турци после жестоке борбе предали 7 јула. 13-VII предат је Милошу и Каравац. На вест да је Куршид паша из Босне прешао на Дрину, Милош је отишао у Ваљево где је добио вест о неуспеху Ненадовића на конгресу и о уласку савезничке војске у Париз. Ускоро Аустр. је затворила границу и о немогућила набавку хране, оружја и муниције. Због таквог положаја Милош је почeo преговоре са Куршидом, па ипак сукоб код Дубља 26-VII био је неизбежан, поред победе коју су однели, Срби су заробили и самог Ибрахим пашу, кога је Милош ускоро пустио. Преговори са Куршидом настављени су. Тако су после Дубља све вароши у пашалуку осим Ђуприје, Београда, Шапца, Кладова и Сокола биле у рукама Срба.

Милош и Марашли Али паша

Стање Србије није ни мало повољно, Милош у договору са старешинама решио је да се поново обрати цару Александру. У том је стигло писмо Ибрахим паше и Куршид паше који је позивао Ми-

лоша на састанак у лешници, који је и одржан 21-VIII. Босански везир је осудио тиранију, обећао да ће повратити пређашње стање. За време док је Милош био отсутан, старешине су биле принуђене да ступе у преговоре са Турцима. Београдски паша им је дао обећање да ће казнити зулумара и повратити мир у пашалуку, а затим им је предложио да пошаљу султану писмо и у њему изложе сва насиља која Сулејман паша над народом врши, да писмо однесе нарочита депутатација, и најзад као доказ покорности да дозволе да извесан део турске војске уђе у Београд. Срби су прихватили предлог, пустили војску у Београд, послали депутате султану којих их је одмах примио и дао им масу обећања. У исто време у Ђуприји је преговарао Марашија са Милошем, који је тражио све оно што и Ичко 1806 г. и Марашија је обећавао. Милош је писао Добрњцу у Русију и питао га за расположење Русије према Србији. Ускоро после тога вратили су се депутати из Цариграда и донели уз султанов ферман са општим опроштајем и овлашћењем за Марашију, Куршида Сулејман пашу да у пашалуку заведу ред и мир. Срби запрепашћени оваквим исходом послали су архимандрита Никшића са протестом против Куршида и Сулејмана паше и са предлогом да се Марашија постави за београдског везира. Одмак по одласку архимандрита отишла је и друга депутатација са захтевима: да у Београд дође везир, да се да слобода вероисповести, да Турци не станују по паланкама и селима, да се Србима да дозвола за слободно трговање по целој царевини, да спахије не живе у народу, да се кнезу да наследно кнежевско достојанство, да харач купе сами кнезови, да у Цариграду буде сталан српски депутат и да се данак смањи. Кратко време после тога за београдског везира постављен је Мараши Али паша, и одмах по постављењу постављењу позвао је Милоша у Београд, дао му наследно врховно кнежевство и усменим споразумом

отпочели су заједнички да раде на повраћању мира, Отпустили су устаничку војску и део турске, али тај унеколико привидни мир није загарантован писмено. Ова реформа коју је Порта учинила састојала се у смањењу харача, а после поновне молбе са истим захтевима дат је опроштај и дозвољена слободна трговина.

Скупштина у Раниловићу 27-II-1816. г.

На тој скупштини решено је да се пошље депутација у Русију са писмом Цару. За депутата је изабран Македонац Герман који је био ожењен Рускињом; он је у својој мисији прилично успео, јер је цар обећао да ће се у Цариграду заузети за Србе, а Милошу је послao скupoцене поклоне. У исто време Милош је послao Султану захвалност и похвале за Марашију. Ускоро после тога деоба власти и превелика Милошева сујета изазвали су велико огорчење неких старешина. Противника је било све више и више, а главни и најопаснији био је Молер. Милош да би га се решио, саопштио је народу на скупштини о Ђурђев дану да је Молер проневерио велику суму државног новца; то је доловало на његове присталице које су га ухватиле, истукле и тражиле смртну казну. Везир у намери да га заштити узео га је код себе, али у место заштите а и да би избегао одазивање тражењу старешина да им га преда, бацио га је са града у Дунав. Други велики противник архимандрат Никшић убијен је у Шапцу 24 јуна 1816 год по наређењу Милоша. Милош је и даље писао молбе и слао их у Цариград, а савет Марашије да лично оде Султану, мудро је избегао. Депутати његов брат Јован и Вујица Вукичевић тражили су уређење финансija и смањење царина, али без успеха. — Помоћу свог шпијуна Германа, Милош је успео да открије заверу противу њега коју су спремали избеглице у Бесарабији са његовим противницима у Србији, где је Сима Марковић дигао чак и буну,

али ју је Милош брзо угушио. Молио је цара да задржи избеглице у Бесарабији, јер би њихов повратак изазвао неред у народу. Па ипак после неколико дана К. Ђ. је побегао из Бесарабије и дошао у Смедерев. нахију. То није било ни мало по вољи руској влади, која је хтела да старешине што више задржи, из бојазни да не спремају заверу против владе у Србији.

Грчко друштво Хетерија, његов програм и рад.

То је друштво основано као књижевно удружење, и ускоро претворено у политичко и револуционарно са циљем да спрема устанак свих хришћана у Турској за ослобођење. За чланове је имало угледне руске велиcodостојнике и функционере, па чак и самог цара Александра. Мисија да се и К. Ђорђе придобије за члана поверена је „капетану Јоргију“, који је после више препрека успео да се састане са К. Ђорђем у близини Јаша и да га упише у Хетерију. После тога Хетеристи су омогућили К. Ђорђу прелаз у Србију, где је са мирољубивим намерама стигао јула 1817 год. Али Милош, који је хтео да учврсти своју власт и добије наследну титулу кнеза, није хтео да има супарника, па је наредио Вујици и Вулићевићу да му пошље главу К. Ђорђеву. Убиство К. Ђ. било је 24.VII-1817 а 29.VII послата је глава у Цариград. 18.XI-1817 Милош је изабран за наследног кнеза на скупштини нахијских кнезова.

Преговори иамеђу Срба и Турака 1815 г.

У тајним члановима букуреш. уговора био је изменењен чл. VI који је за Турску предвиђао велике користи, али пошто тајне чланове Султан није потписао Турска је све те користи и добила. После три месеца (предвиђени рок) Русија се успротивила испуњењу повољних тачака по Турску, а у накнаду за то Турска није хтела да се одазове њеним захтевима, нарочито у погледу на кнежевине Влашку и Молдавију и на Србију. За преговоре у Цариграду

одређен је Строганов, са упуштвима да буде мирољубив, јер цар није желео да поквари мир с Турцима. Што се тиче Срба да тражи: 1) да се данак смањи на половину, 2) да се Турска посада сведе на безопасну меру, 3) да остану дотадашња права и да им се још да прави бирања старешина, 4) да за све гарантује Русија, 5) да извршење погодбе контролише стални руски агент у Београду, 6) да Срби имају депутате у Цариграду. И поред упорности Реис Ефендије, турског преговорача да у по гледу Срба ни мало не попусти, Строганов као дефинитивни захтев саопштио је Царево наређење да се Србима морају дати олакшице за претрпљене зла и јемство које ће загарантовати будући мир. 2 фебруара 1817 год. поднео је Порти мемоар, у коме је понова изнео све прећашње тачке, које се морају испунити. 17 фебруара Порта је одговорила да су сви захтеви неосновани и да ће о њима преговарати тек кад Русија према уговору повуче трупе из Азијског приморја. Строганов је 24 марта 1817 год. упутио протестну ноту против наредбе Марашлије да се од народа одузме оружје и против појачавања турских гарнизона. Али ускоро после тога Милош је учинио један врло непромишљен гест т.ј. послao је Султану тражену адресу захвалности, што је јако омело рад Строганова, који је на Милоша био бесан од убиства Кара Ђорђа, а овим његов бес је био допуњен и заокругљен. Поред свега тога, Милош није слао ни тачне податке о правом стању у Србији, услед чега је Строганов морао да их затражи од Турске. 27-IX-1817 год. Строганов је нотом тражио од Турске испуњење осмог члана уговора, који је Србима обећавао повластице Архиеплашких острва; шта више Цар је тражио да му се то службено саопшти, да му се поднесу документа као докази. Тада се Реис ефендија послужио Милошевом адресом захвалности. Преговори су се протекли у недоглед и претворили се у обичну игру речи, јер су Руси стално трижили испуњење осмог

чланá, а Турци доказивали да је Србима дато више но што заслужују и да су они сасвим задовољни. Осми члан су тумачили на свој начин и то све са циљем да би изиграли његово испуњење. Строганов је заказао конференцију за 1 јануар 1818 год. са намером да на њој званично констатује категорички непристанак Турске на испуњење осмог члана Букурешког уговора, али ни ту није било успеха. Па чак и после формулисања српских питања: 1) да се данак смањи, 2) да земљом управља кнез по земаљским законима и обичајима а уз сарадњу старешина, 3) да се турски гарнизони смање, 4) да у Цариграду стално буде српски агент, 5) ради злоупотреба, да се београдском везиру утврди стална апанажа, Турци су наставили глупу игру речи. Нису примили ни предлог да руски и турски комесари оду у Србију, провере и утврде право стање. Како се јасно видело да не може бити никаквог успеха, преговори су прекинути и Строганов је послao извештај Цару, који није био баш задовољан, јер је с обзиром на опште прилике хтео да његово држање остане сасвим пасивно.

Портаје хтела да учини крај руским интервенцијама за српске ствари, па је наредила Машарлији да измами од Милоша адресу захвалности, која би им послужила као најбоље средство за постизање тог циља. Милош је више пута покушао да то избегне, али покушаји су били узалудни и безуспешни, јер је био приморан да да неку врсту изјаве, али та изјава је била тако вешто састављена, да се није знало шта се њоме хоће.

Молбе султану 1820 г.

После пребацања од стране Марашије Милошу да је за све сам крив јер није лично отићи султану и уверити га у своју верност, он је саставио молбу 26 III-1820 г. којом је тражио да султан својим ферманом уреди стање и загарантује миран живот, да се смањени данак наплаћује преко

врховног кнеза и доцније преко њихових потомака, да султан овласти везира или пошље комесара који би саслушавао и решавао народне молбе. Депутати Ђ. Поповић — Ђелеш, Сава Јотић и Павле Сртенојић нису смели предати молбу без претходне сагласности руског посланика и Строганова у Букурешту коме је послат препис. Посланик је Милошеву молбу допунио тачкама: да им се даду права Влашке и Молдавије, да се власт кнеза дади Милошу и мушким потомцима, а у случају изумирања породице да се бира нови кнез, свако село да бира себи кнеза а њихова скупштина сенаторе (доживотне), да чланови сената буду митрополит и владика, власт кнеза и сената да се одреди законом и обичајима, правосуђе врше у I инстанцији кнезови, у другој део сената а у последњој цео сенат са кнезом, данак разрезује сенат, скупљају га кнезови а предаје кнез.

Руска влада се није противила Милошевој жељи да постане врховни — наследни кнез, она је хтела да му у томе и помогне али само под условом да од Србије створи књежевину као што су Влашка и Молдавија. У Милоша пак није била сигурна, јер је мислила да је у тој радњи руководио сам лично сујетом, па се прибојавала да народ не буде изложен деспотизму једне породице, и баш из те бојазни у молби је нагласила тачку да се све загарантује хатишерифом и власт кнеза ограничи сенатом.

Српски депутати који су носили молбу у Цариград нису се држали упутства и нису претходно отишли руском посланику, усед чега је молба остала без допуна; то је наљутило и руског посланика и Милоша. Строганов је због тога спремио нов нацрт молбе за Порту: 1) Слободно и јавно богослужење, 2) Милош наследни кнез, 3) Смањење данка, полугодишње плаћање и његово проширење на земље између граница: на северу: Дунава и Саве, на западу Босне и Дрине, на југу: Рача на Дрини,

Ивица, Шарган и Златибор, Јавор, Голија, Копаоник, допред Соко Бање, Књажевац и Тимок до Дунава код Видина, 4) управа у рукама кнеза, сената и скупштине, села бирају кнежеве, скупштина окружне начелнике, 5) подела народа на племиће, духовништво, занатлије, трговце и земљораднике, 6) правосуђе кнезу и сенату по законима, 7) слобода трговине, просвећивања, 8) забрана турским војним лицима улазак у Србију, 9) да Срби имају сталног агента код турске владе. Али још пре него што је Строганов послao нацрт Милошу, стигла је вест да је турска влада издала ферман за Србију, као одазивање на њихову молбу; ферман који је саопштен крајем јуна, тачке: укидају се Муселими у нахијама: пожаревачкој, ваљевској, јагодинској, крагујевачкој, рудничкој и пожешкој, 2) спахије и даље примају десетак, 3) царину и разне таксе на кафи, скели.... прима везир, 4) Срби плаћају трошкове за пошту, 5) харак наплаћују везирови изасланице, 6) плату кадијама плаћају Срби. Ни Милош ни Строганов нису били задовољни таквим ферманом, јер њиме заиста ништа није дато. Ускоро после тога Порта се одазвала захтеву да пошље комесаре у Србију, и као таквог наименовала је Мехмед Есад ефендију.

Турски комесар је ускоро дошао и са Милошем се састао у Топчидеру. Ту је прочитao и ферман, који није имао ничег заједничког са српским захтевима; дснео је и писмо на грчком језику које је садржало изјаве захвалности и изјаве да Срби никад ништа више неће тражити од Порте, тражио је да Милош то писмо потпише, а он не само да то није учинио, већ је изјавио да ферман у опште не може да се прими. Не успевши у својој мисији, комесар је 19-X напустио Београд и прешао у Земун, оставивши у Србији велики **неред**.

Тада је Милош саставио нову молбу сасвим по руским упутствима, управа са неким минималним изменама, и послao је депутатима у Цариград да

је предаду Султану. По жељи везира, на скупштини у Крагуједцу трећег новембра изабрана је депутација за Цариград, чија су упства била да само понављају захтеве изложене већ у молби. Реис ефендија незадовољан што у депутацији није било владика, и овим је преговорима дао карактер ранijих одуговлачења и игра речи.

Побуна Владимиреска у Влашкој

Ова побуна уплашила је Русе, јер су мислили да ће негативно утицати на решење српске молбе, међутим Порта бојећи се да се буни не придруже и остали Хришћани, постала је предусретљива према Србима, и за преговоре је одмах одредила кнеза Калимахија и Есад Хамид бега. Строганов је депутатима скренуо пажњу на главне тачке: о слободи вере, о наследном достојанству, спахилуцима и границама. Конференција је остала без позитивних резултата, али је дала наде за успех у будуће, и духовно задовољство што су са Турцима преговарали на равној нози.

Ипсиланти и буна у Грчкој.

Ипсиланти спремајући устанак у Грчкој, хтео је да придобије и Милоша, па му је 19-I упутио писмо преко својих шпијуна, али су их пре но што су стigli ухватили и затворили у Ада Кале; Међутим ускоро после тога Ипсиланти је успео да, упадне у Молдавију и одатле позове све Грке на побуну. Пре но што је Ипсиланти ухваћен, Герман сазнавши за његове намере, писао је Милошу да не пристане, а исту су изјаву дали у Цариграду и депутати, Милош бојећи се да сад, кад су преговори пошли најбољим путем и кад је у земљи било највише мира буна не захвати и Србију, саветовао је старешинама да треба да буду непоколебљиви, а на вест да су се буни у Влашкој придржили Добрњац и М. Стојковић, упутио је и њима писмо са саветима у истом смислу. Па ипак ускоро су се

против њега побунили кнез пожаревачки Абдула и Добрњац Стеван, он је послао брата Јеврема и против Ненадовића и за два дана све је било угушено. Ова буна није имала ничег заједничког са хетеристима и буном у Влашкој, али Милош је у лисму Турској доказивао супротно и тиме дао јасан документ о српској верности.

Русија и Грчки устанак, покољ Грка и прекид односа Турске и Русије.

Ипсиланти се одмах у почетку устанка обратио Цару Александру за помоћ или је није добио; што више Цар је устанак осудио и једном нотом Турској влади изјавио да није противан уласку турске војске у Влашку, али само ради угушивања буне, а никако не ради смањивања већ стечених повластица. Ускоро после тога, у Цариграду су разјарени Турци приредили велики покољ Грка — Хришћана, том приликом су Патријарха Глигорија вукли улицама као неки мртви предмет. То је запрепастило и згрануло целу Европу, и руски цар је осудивши понова Ипсилантија, послao енергичну ноту Турској против тога а за одговор остави рок од осам дана. Како у том року Русија није добила одговор, Строганов је са целим посланством напустио Цариград и отпутовао за Русију. Тиме су дипломатски односи Русије и Турске били прекинути.

Срби и Турци, Руси и Турци, смрт цара Александра.

После устанка, стање у београдском пашалуку се променило, односи између Милоша и везира сваким даном били су све оштрији, све затегнутији а на границама споља почела је да се гомила турска војска. Тада је Милош заузео врло паметан став, јер је Порту и даље уверавао у своју верност и оданост, а овамо је откопавао оружје закопано 1813 год. и набављао ново. Ускоро је умро Марашлија, а на његово место дошао је Абдурахман

паша. И поред Милошевих великих покушаја да успостави добре односе са Турцима, они су на противу били мање више непријатељски. Нови паша је забранио Милошу да се служи његовим куриром, услед чега је прекинута веза са депутатима који су још били у Цариграду. Тек после шест месеци, одазвао се Милошевој молби и дозвољио да се пошиље писмо по куриру, из одговора депутата дознало се да су Турци предложили да се преговори каставе, али Милош није хтео да даде свој пристанак без уступаца из Русије.

Србији је стално претила опасност од Хетериста, а што је најглавније повољног терена за то било је и сувише и то створеног баш од самог Милоша. Највећа и најјача жеља била му је добијање наследног кнежевског достојанства, а за постизање тога циља био је у стању да се послужи сваким срећством. Милош је сваким даном повећавао своју личну имовину, непромишљено трошио и расипао на разне, често и сасвим некорисне ствари, услед чега је намет на народ био све већи и већи. Последица свега тога била је опште незадовољство, па према томе и оправдана Милошева бојазан од устанка. И заиста у неким нахијама као у Смедеревској и Рудничкој, па и у многим другима букуле су ускоро буне под неким кнезовима, али су одмах биле угашене. Буна у Смедереву била је под Мил. Петровићем, ђаконом, због чега се и зове „Ђаконова буна.“

Турске трупе које су приликом буне ушли у Молдавију, нису се још биле вратиле. Прекид односа Русије и Турске и држање према кнежевинама плашило је сile да не дође до рата, јер су биле сигурне у повољан и срећан исход по Русију и то нарочито у територијалном погледу, а њима то није годило, па су потстицале Русију да поново почне преговоре. До преговора је и дошло и то на имењу Реис ефендије, руски пуномоћник био је Минчаки. Русија је тражила повлачење трупа из Влашке, вра-

ћање повластица, боље понашање према кнежевинама и пуштање српских депутатата који су били заточеници у Цариграду. Реис је заobilaznim путем избегао да да и једно обећање, и Минчаки не видевши позитивног резултата био је принуђен да дâ Турском протест којим јој је оставио у одговорност држање према кнежевинама.

И поред неуспеха у Србији Хетеристи нису моровали. Они су имали и у Аустрији својих присталица под чији је утицај пао Чарапић, и почeo да припрема буну у Србији са идејом да збаце Милоша и доведу Кара Ђорђева сина Александра. Чим је прешао у Србију, Чарапић је у Белом Потоку ухваћен и буна одмах у зачетку угушена.

XII-1825 г. умро је цар Александар и наследио га млађи брат Никола, пошто се старији Константин одрекао престола.

Руски ултиматум од 17.III-1826 г.

Цар Никола је хтео да што пре реши питања која је са Турском предузео још цар Алекс. нарочито у погледу кнежевина и Србије. Видевши да пријатељски кораци само одувлаче ствари, он је 17.III-1826 послao Турској ултиматум да се захтеви цара Алекс. у погледу кнежевина и Србије реше, да се одреде пуномоћници који ће решити питања започета још од Строганова. У случају неодговарања ултиматуму у року од 6 недеља, претио је применом принудних мера.

Акерманска конвенција.

Преговори вођени са Реисом одмах по предаји ултиматума, били су сличним ранијим; најтугаљивије пак питање били су Срби. Писмен одговор дат је после барјама, српски депутати су пуштени и обећано је да ће њихове жалбе бити задовољене 5.VIII 1826 г. пуномоћници су се састали у Акерману и донели конвенцију; управо потписана конвенција чији су текст Руси донели. Турска је морала то да

уради, јер није имала савез друге силе. Русија је добила задовољење у питању граница, градова, трговине, Влашке и Молдавије, чл. V о Србији обавезивао је Турску на испуњење букур. уговора и свих добитака у корист Србије: да ће дати слободу вере, избор старешина самоуправу, присаједињење нахија одузетих 1813. г. слободна трговина и по Турској, болнице, школе, штампарије, и забрану муслиманима становаша ван градова. Једино није било обухваћено питање наследног кнежевског достојанства. Текст конвенције и писмо грофа Неселраде у Србију је донео Герман почетком 1827. г. а 17. I Милош је сазвао скупштину у знак манифестације народне радости. На истој скупштини изабрана је и депутација за Цариград, која се ускоро и вратила. Друга депутација коју је Милош послao увела је нешто ново у преговоре: подмићивање новцем, што је заиста имало успеха. Главне тачке преговора биле су ове: добијање наследног кнежевског достојанства, ограничење шест нахија, да се данак смањи и да се уведе уређење законодавства и полиције. Преговоре је помагао нови руски посланик у цариграду Рибопјер, који је 16. јуна 1827. год. поднео Порти енергичну ноту којом је захтевао испуњење одредаба Акерманске конвенције, али Реис Ефендија је одговорио да је Порти немогуће да то учини пре истека предвиђеног рока од осамнаест месеци. 6. јула исте године Енглеска, Русија и Француска закључиле су уговор о посредовању за умирење грчког устанка. 11. јула предале су Турској одредбе уговора, а за одговор одредиле рок од петнаест дана. Турци нису одговорили у том року, услед чега је савезничка флота блокирала грчку обалу, а преставници држава уговорница напустили цариград прекинувши тиме дипломатске односе са Турском.

Ускоро после тога Турска прибојавајући се буне у Србији, тражила је од Срба писмену изјаву да ће остати у миру, Неселроде је пак писао Милошу да чак и ако би дошло до рата између Русије

и Турске остану на миру. На скупштини одржаној у Крагујевцу 28-XII 1824 год. решено је да се Турској да тражена обавеза да ће остати у миру, али да се и од ње тражи обавеза да ће српским захтевима изаћи у сусрет. Срби су добили обавезу, али она није задовољала њихове захтеве, јер је само обећавала да ће „ствари извидети“ а уједно је на-
говештавала намере Реис Ефендије да изигра одредбе Акерманске конвенције.

Маја месеца 1828 год. Турци су послали своје предлоге: одобравају слободу богослужења и постојање српског владике; Милоша су признали за баш кнеза, али не са наследном титулом, и као најглавније да Турци и даље остану у Србији. О одузетим нахијама није било ни помена. И ако су предлози били шкандалозни, с обзиром на опште прилике Милош их није смео одбацити.

Руско-турски рат.

28 априла 1828 год. Русија је објавила Турском рат. Милош је унапред био тврдо решен да остане у миру, али вест да босански везир намерава да пређе Дрину и дође у Србију, уплашила га је, међутим ускоро међу самим босанцима избио је неред, те је на тај начин намера везира била осуђећена. Милош је послao Германа у Цариград да преговара и дао му широка упуства. 22 марта 1828 год. потписан је у Лондону протокол о уређењу Грчке: да буде монархија под суворенитетом Султановим, да Турској плаћа годишњи данак од 1,500.000,— и одређене су јој границе. Тада је настављен и рат Русије и Турске који је због зиме привремено био прекинут; док су се Албанске трупе трупе полако кретале ка Видину, Руси су 11 јула однели победу код Кулевче, прешли на Балкан и отпочели серију успеха, док Султан није после пада Једрена 20 августа затражио мир.

Једренски уговор.

После дужих преговора, 14-IX-1829 год. у Једрену потписан је између Русије и Турске уговор о миру, којим су решене све дотадашње несугласице. Русија је вратила Турској све усвојене земље у Европи, а зато је у Азији добила поред предвиђеног Акерманском конвенцијом и 4 важна града, одређено је да руска војска остане у Бугарској, Влашкој и Молдавији, повластице влашке и молд. утврђене су и проширене, Грчка је добила границе а за Србију су потврђене одредбе Акерманске конвенције и наметнута Турској обавеза да у року од месец дана да хатишериф којим ће потврдити њихово извршење; руски преговорач Дибић наредио је трупама у Бугарској да се не повлаче пре извршења чл. VI о Србима. Тако је у Једрену појачана заштита Русије над Србима дата раније у Акерману.

Хатишерифи од 1829, 1830 и 1833 г.

30 новембра 1829 г. Српски депутати у Цгду примили су хатишериф којим се Србији враћају шест нахија покорених 1813 г. Турски пуномоћници по старом обичају хтели су ту одредбу да изиграју, тврдећи да они за те нахије сматрају: ваљевску, рудничку, чачанску, крагујевачку, јагодинску и по-жаревачку, а из тих нахија Турска је ферманом још 1820 г. повукла своје муселиме. После енергичне протестне ноте грофа Орлова од 10 I-1830 год. и после претње да се руске трупе неће повући пре решења српског питања, Реис је одредио комесара за разграничење нахија. 8-II-1830 на скупштини Милош је прочитao хатишериф, одржао дирљив говор и успео да га народ једногласно изабере за наследног кнеза. Хатишериф је позитивно деловао на Србе, али негативно на Турке, који су одмах почели својевољно да се селе, док су Срби подизали цркве и звонаре.

Реализовање хатишерифа, и поред тога што је ускоро дошао комесар, ишло је врло тешко..

Одређене су две комисије са мисијом да пођу у два разна правца дуж граница, али разјарени Турци су их ухапсили и ухапсили, и тиме прекинули рад на разграничењу. После тога инцидента, Срби су покушали да у Цгду почну нове преговоре, али Турци су одмах почели са одуговлачењем, заказали су их за после рамазана. Милош је стално слао депутатима упушта и нацрт новог хатишерифа који су од Турске тражили. Као главно у упуштвима на-глашавао је његово наследно књажевство, одредио је својој породици велику опанажу, власт да буде поверена њему и савету, али чланове савета да не бира народ већ да поставља он и т. д. Такве пре-тензије наљутиле су Орлова и руског посланика у Цгду па је између њих и Давидовића, депутата дошло и до извесних ватренијих препирки. Они су стекли убеђење да је Милош у свему руковођен личним моментом, да себе и своју сујету претпо-ставља општој користи земље и народа. Сазнавши за то, Милош је одмак писмом наредио депутатима да га пред Рибопјером оправдају, да га убеде да је он у сваком гесту руковођен жељом за народно добро, да за себе не жели апсолутну него ограни-чену власт и т. д. Тражио је од Руса потпору и дејство за добијање неког места које би било се-диште владе и архиве, а по могућству да то буде Београд, затим да се на неки начин сазна шта на-мерава Турска са градовима и шанчевима утврђеним до после Букурешког уговора, а то су: Гургусовац, Алексинац, Ражањ, Параћин, Крушевац, Неготин, Зајечар и Лозница. На конференцији одржаној на Босфору између Срба и Турака, опет се није могло доћи до споразума о величини шест нахија, Турци су стално тврдили да Срби не траже шест него петнаест. Изведени из такта, Руси су тражили од Турске писмену изјаву да неће да испуни одредбе уговора. 15. јула 1830. год. добијен је нов нацрт хатишерифа, са тачкама: слобода богослужења, Милош је за живота баш кнез, а после народ бира.

наследника, данак је 1,500.000.— гроша годишње, а тимари и зијамет 1,000.000.—, дозвољава се слободна трговина по целој Турској, подизање болница и школа; да се муселими уклоне, Турци могу продавати имања и ићи у градове. Ни Срби ни Руси нису били задовољни нацртом, па су захтевали да се неке ствари измене. У питању наследног кнежевског достојанства није се постигао успех, јер су Турци били упорно непопустљиви, исте је судбине било и питање нахија па и многа друга. Кратко време после тога Милош је позван у Пожаревац да преговара са два турска чиновника која су дошла да виде да ли ће Милош попустити у захтевима, а не као што су тврдили да извиде границе. Милош је био непопустљив и тврдио да је све жеља Русије. Жеља за наследном титулом сваким даном бивала је све већа, а Милош све безобзирнији, успео је чак да и од београдског везира добије повољну препоруку поводом тога. Друга велика жеља била му је да добије Београд за престоницу, те је поново писао Русима да се заузму за то.

На четвртој конференцији 5.VIII-1830 г. Турци су нудили Црну Реку, Гургусавац, Ражањ, Параћин и Лозницу са Липницом, а то је било само половина од шест нахија. На конференцијама пак одржаним 11 и 12 јула решено је да се звона са цркава скину, да Милоша наследи син а њега други Обреновић, да руски и турски комесари одреде границе које је Србија имала на дан закључења Букурешког уговора и да се сва турска имања у року од годину дана морају продати Србима.

После толиких напора и подмићивања свију па чак и Султана (са неколико милиона) Милош је 6.IX добио наследно кнежевско достојанство. После овог успеха он је на све могуће начине настојао да се у хатишериф унесе одредба о исељењу Турака и о добитку одobreња да Београд буде престоница. У извођењу тога имао је сметње од неких Турака, али новцем је и њих успео да придобије.

Тако је 20-X Султан потписао хатишериф оез мењања нових допуна (прећутно су дозвољена и звона), али два дosta важна питања: о границама одузетих нахија и о данку остала су нерешена. Хатишериф је у Бгд донео Лебип Ефендија и 12-XII прочитао га уз велике свечаности и присуство турских и српских виђених личности, истог дана Милош је у Саборној цркви миропомазан за наследног кнеза. *Хатишериф од 1830 год.* дао је: 1) слободу вере, 2) Милош као наследни кнез управља уз суделовање скупштине старешина, Турци осим данка који ће се одредити нису смели тражити ни паре више, муслиманима (осим гарнизона) забрањено је становљање у Србији, чланови савета збацију се са владе само услед тешке кривице према Турској или земаљским законима, Милошу је достојанство дато бератом.

Присаједињење шест нахија

Крајем 1830 г, Избила је у Польској револуција, па су Турци мислећи да ће Русија заузета тамо занемарити Србе, решила је да и даље настави изигравање присаједињење 6 нахија и да одувлачи исељење Турака. Послала је комесара, али као и раније Срби су тражили једно а он нудио друго; кад су пошли дуж граница нашли су на противљење и непокоравање суседних везира. А Турцима који су већ били продали имања наредили су да се врате. Природно да је то за Милоша било запрепашћење, а услед тога разумљиво је што је за време буне скадарског Мустафе паше одазвао се захтеву и послao новчану помоћ; буна је била угушена и Порта сазнала за тај Милошев гест, али није правила питање. Исти покрет избио је и у Босни, али он је успео те су при уговору добили одобрење да се не покоравају султановим ревформама.

Преговори а Јовласицама и одредбама које је за Србију донео хатишериф од 1830 г. имале су

потпуно карактер ранијих преговора. Депутат Давидовић и руски посланик Бутењев преговарали су дosta енергично, али Турци никако нису могли да се помире са помисли да Србима врате шест нахија, да повуку границе и да иселе Турке, па су у преговоре унели дosta безобзирности и дрскости. Тако су далеко ишли са својим глупим наведима, да су обичне цивилне Турке који би требали да продаду имања и да се иселе убрајали у гарнизоне и према томе доказивали да нема ко у опште да се сели. Што се тиче нахија, никако нису хтели да признају оне које су биле уговорене за повраћај, већ су нудили нешто десето и сасвим минимално. Тако су после масе конференција одредбе хатишерифа о присаједињењу нахија и о сељењу Турака до краја 1832. г. остале неизвршене. Положај пак Срба у одузетим нахијама постајао је све тежи и несноснији, и то нарочито после буне у Босни. При њему угушивању, везир је укинуо читлуке у Јадру, Рађевини и Старом Влаху, скупљање дажбина по верио Србима а Турцима забранио угњетавање, али зато је у другим нахијама и даље продужено са ужасима, пљачкама, убиствима и превођењем у ислам нарочито девојака.

Преговори о присаједињењу шест нахија ишли су можда теже него сви други преговори. Турци су дрско избегавали да даду прецизан одговор, обећавали су као и раније, али до испуњења обећања никако није долазило. Ни Милошеве честе депутације ни заузимања руског посланика није ништа помогло. Али најзад Милошу је све то досадило, изгубио ваду на постизавање циља помирљивим путем, па је дошао на идеју да организује буне у нахијама убеђен да ће то натерати Турке на попуњавање. Маја већ устанак је планиран у Сръбљу, Црној Реки, Бањи, Гургусавцу, Зајечару, и у Крајини Србији су истерали војводу Абдул Агу. Руском посланику и депутатима у Цариград Милош је јавио да су сами Турци иззвали буне и да се народ не бори против

Султана већ против зулумћара. Ускоро депутати су му јавили да је на конференцији 28 маја с руским послаником Порта пристала да Србији да границе по карти израђеној од руског комесара Коцебуа. 10 јуна Кнез је прокламацијом објавио народу да су шест нахија присаједињене, а руском посланику Бутењеву и грофу Орлову послао захвалност за заузимање.

На конференцији са руским послаником Реис ефендија је тражио да се Турци из Београда и осталих градова у опште не селе, а за исељење Турака настањених по селима да се одреди рок од шест година. Због своје политике коју је тада са Турском водила, Русија преговорима није могла да буде упорна и енергична. После масе Милошевих писама пуних нездовољства, очајања, и после неколико покушаја да се смањи рок за исељење, на конференцији одржаној 17 септембра решено је: да се Турци из Београда не мичу, него да остану где су, али да се ни у шта не мешају, муслимани који живе по осталим градовима да се иселе у року од пет година, Ђуприја као и остали присаједињени шанчеви да се сруше, данак је сведен на 2,300.000 гроша годишње, али од тога се плаћа спахијама награда за одузета имања. Па и после те конференције, Турци су све до потписа Хатишерифа 29 септембра 1833 год. покушавали да Србима подвале и да за себе приграбе што више користи. Милош није био најзадовољнији Хатишерифом, јер за Србе није доносио баш повољно решење, па ипак га је саопштио народу, и то уз велике свечаности и церемоније.

Крај